

*Załącznik
do Uchwały Nr
Rady Miejskiej Dobrzyń nad Wisłą
z dnia 2024 r.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY DOBRZYŃ NAD WISŁĄ NA LATA 2025-2028

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami
3. Przedmiot ochrony prawnej
4. Formy ochrony prawnej zabytków
5. Uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT
8. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami
9. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
10. Zasady realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami
12. Misja gminnego programu opieki nad zabytkami

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DOBRZYŃ NAD WISŁĄ

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, a także dorobek czasów współczesnych. Jest to wartość materialna i niematerialna określająca nasze pochodzenie i kulturę. Na dorobek ten składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak również wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne ludzkości, m.in. w zakresie nauki, sztuki, architektury czy techniki. Elementem dziedzictwa kulturowego są zabytki, w tym: zabytki ruchome, zabytki nieruchome oraz zabytki archeologiczne. Są one nie tylko cennym źródłem informacji nt. życia naszych przodków, ale również ważnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego, bowiem bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe stanowi, istotną dla rozwoju lokalnych samorządów, atrakcję turystyczną. Dziedzictwo kulturowe jest zatem fundamentem tożsamości danej społeczności, dlatego ważna jest jego ochrona w celu zachowania tego dorobku dla przyszłych pokoleń.

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Dobrzyń nad Wisłą na lata 2025 – 2028” jest zatem ukierunkowanie polityki samorządu gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego, obowiązujący przez 4 lata od przyjęcia go uchwałą Rady. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

8) zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

9) wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

10) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 poz. 1292)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;

3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;

4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu

prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi;

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;

c) dziełami architektury i budownictwa;

d) dziełami budownictwa obronnego;

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;

f) cmentarzami;

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U z 2022r. poz.2393 t.j.);
 - f) instrumentami muzycznymi;
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
 - b) cmentarzyskami;
 - c) kurhanami;
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.). Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków. Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.” W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- a) program winien być opracowany na okres 4 lat,
- b) program służy celom określonym w Ustawie,
- c) program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- d) program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- e) z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.).

Art. 7 ust. 1 pkt. 9: „Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. w szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 1) „kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art.

1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, także jakie elementy dotyczące zabytków powinien zawierać w swej treści plan ogólny gminy:

a) zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej (art. 13 b ust.3 pkt. j).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

a) obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu (art. 15, ust. 2, pkt. 3) oraz zasady kształtowania krajobrazu (art. 15, ust. 2, pkt 3a);

b) obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4);

c) określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm.)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3). W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-

budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4). Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 z późn. zm.)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.)

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 t.j.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust.1, pkt. 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1, „park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach

zrównoważonego rozwoju.” Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.)

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 70 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87 t.j.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385 t.j.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r., poz. 2393 t.j.),

- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164 z późn.zm.),

- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120 t.j.).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

a) Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 (Dz. U. 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;

b) Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r., poz. 1609);

c) Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa,
- c) dziełami budownictwa obronnego,
- d) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- e) cmentarzami,
- f) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- g) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- d) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479 ze zm.),
- e) instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- f) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. oraz 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane

obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2024 w całym kraju było 120 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Według obowiązującej ustawy, każdy utworzony park kulturowy musi mieć jasno określone nazwę, granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, które mogą dotyczyć np. prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego; składowania lub magazynowania odpadów.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji

o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być szczególnie uwzględniona określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy w studium uwarunkowań i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 grudnia 2023 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026 to – **„Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce”**. Został on opracowany na bazie analizy bieżących problemów dotyczących ochrony zabytków i priorytetów państwa w zakresie dziedzictwa. Cel główny został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunek działania 1.1. *Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju*

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej;
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego;
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem, kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych;
4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Kierunek działania 1.2. *Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości*

1. Plany zarządzania dla pomników historii;
2. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
3. System bezpieczeństwa zabytków;
4. Projektowanie konserwatorskie.

Kierunek działania 1.3. *Realizacja międzynarodowych zobowiązań*

1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków;
2. Wdrożenie konwencji UNESCO z 2001;
3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE;
4. Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków

Kierunek działania 2.1. *Cyfryzacja procesów administracyjnych*

1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Kierunek działania 2.2. *Wzmocnienie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków*

1. Wdrożenie i rozwój programu AZP +;
2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego;
3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D;
4. Rozwój portalu Zabytek.pl;

Kierunek działania 2.3. *Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami*

1. Premia zabytkowa;
2. Wprowadzanie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami-crowdfunding.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3: Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Kierunek działania 3.1. Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych

1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków;
2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
3. Twój dom – dialog z tradycją;
4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”;
5. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
6. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych - szkolenia dla samorządów.

Kierunek działania 3.2. *Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego*

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programu nauczania w szkołach;
2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego;
3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny;
4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego;
5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciw zabytkom;

6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami;

7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy generalnym Konserwatorze Zabytków.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat. Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Tak sformułowany cel - przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych - realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów. Droga do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;

Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;

Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjały rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO 2030 (współdziałanie, kultura, kreatywność)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- a) obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- b) obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- c) obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- a) niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- b) niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych
- c) zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- d) niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- e) niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- f) braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- g) brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- h) rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- i) braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów *"Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich"*. Wytyczne tutaj kierunki działań takie jak:

2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.

2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury.

2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.

2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Obecnie obowiązująca Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko- Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, została przyjęta uchwałą nr XXVIII/399/20 przez Sejmik Województwa Kujawsko - Pomorskiego dnia 21 grudnia 2020 r. Celem nadrzędnym jaki przyświeca strategii województwa jest *przyspieszenie rozwoju*, czyli dążenie do niwelowania różnic w stanie rozwoju pomiędzy województwem kujawsko-pomorskim, a regionami prezentującymi najwyższą jakość życia (poziomem odniesienia są tu nie tylko regiony polskie, ale także europejskie – na tyle, na ile różnice kontekstów rozwojowych pozwalają na porównywanie jakości życia). Cel ten określono następująco: „*Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich.*”

W ramach zdefiniowanej wizji wyszczególniono cele główne, które dotyczą różnych sfer rozwoju województwa i poprawy życia jego mieszkańców. Należą do nich:

- a) Skuteczna edukacja
- b) Zdrowe, zamożne i aktywne społeczeństwo
- c) Konkurencyjna gospodarka
- d) Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
- e) Spójne i bezpieczne województwo

W ramach poszczególnych celów głównych można wyróżnić cele operacyjne uszczegóławiające zakres działań w ramach danego zagadnienia. Celem operacyjnym ujętym w strategii, który wprost w swojej tematyce odnosi się do sfery kulturalnej i dziedzictwa jest kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe. W jego ramach można wyszczególnić kilka kierunków działań, którymi są:

a) Kształtowanie tożsamości regionalnej mieszkańców województwa - kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu kształtowanie i wzmacnianie poczucia przynależności

do społeczności i zamieszkiwania na terytorium województwa kujawsko-pomorskiego,

b) Kultywowanie tożsamości lokalnej mieszkańców województwa - kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu kształtowanie i wzmacnianie poczucia przynależności do lokalnych społeczności, związanych z charakterystycznym dla danego miejsca dziedzictwem, świadczącym o odrębności przejawiającym się w zwyczajach, obrzędowości, strojach, innych wyznacznikach lokalności,

c) Kultywowanie postaw patriotycznych mieszkańców województwa,

d) Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu lokalnym i regionalnym - kierunek dotyczy działań związanych z rozwojem oferty instytucji kultury, oferowanej na poziomie lokalnym i regionalnym (kultura masowa),

e) Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym - kierunek dotyczy działań związanych z rozwojem wyspecjalizowanej oferty instytucji kultury (kultury wysokiej),

f) Rozwój edukacji kulturalnej oraz upowszechnianie kultury wśród mieszkańców regionu - kierunek dotyczy ogółu działań ukierunkowanych na kształtowanie wrażliwości kulturalnej oraz zainteresowania ofertą kultury (działania informacyjne, promocyjne, edukacyjne prowadzące do zwiększenia partycypacji w życiu kulturalnym),

g) Upowszechnianie dostępu do zasobów kultury poprzez ich cyfryzację - kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu ułatwienie dostępu do zasobów kultury oraz prowadzonych działalności kulturalnych poprzez udostępnianie w wersji cyfrowej zbiorów lub dokonywanie transmisji (względnie publikowanie nagrań) wydarzeń kulturalnych (spektakle, koncerty, itp.). Obejmuje zarówno przedsięwzięcia zakładające udostępnianie bezpłatne, jak i komercyjne – zarówno poprzez internet, jak i na nośnikach,

h) Digitalizacja i udostępnianie zasobów bibliotek - kierunek dotyczy digitalizacji i udostępniania zbiorów bibliotecznych w celu upowszechnienia czytelnictwa oraz ułatwienia dostępu mieszkańcom województwa kujawsko-pomorskiego do zbiorów bibliotecznych.

Zagadnienia związane z szeroko pojętą kulturą oraz ochroną dziedzictwa kulturowego są podejmowane również w ramach pozostałych celów głównych, operacyjnych i kierunków działań określonych przez strategię:

Cel główny: Skuteczna edukacja

Cele operacyjne: *Wysoka jakość kształcenia i wychowania*

Kierunek rozwój edukacji regionalnej dotyczy wszelkiego rodzaju działań o charakterze edukacyjnym, promocyjnym lub organizacyjnym związanych z rozwojem edukacji regionalnej. Dotyczy także wyposażenia mieszkańców regionu w wiedzę i nowoczesne materiały w zakresie edukacji regionalnej oraz rozwijania zainteresowań młodzieży literaturą, historią, geografią, zabytkami, przyrodą, tradycją i kulturą regionu.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjny: *Infrastruktura rozwoju społecznego*

Rozwój infrastruktury kultury i sztuki. Kierunek ten dotyczy działań inwestycyjnych mających na celu stworzenie lub poprawę warunków lokalowych dla prowadzenia działań z zakresu kultury i sztuki bez względu na rodzaj, charakter i rangę danej instytucji.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjny: *Środowisko przyrodnicze*

Zachowanie, wzmacnianie oraz promocja potencjału dziedzictwa przyrodniczego województwa, przewiduje działania służące rozwojowi działalności gospodarczych na bazie walorów środowiskowych powinny być realizowane w ramach kierunku „Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju działalności gospodarczych o charakterze turystycznym”.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjny: *Przestrzeń kulturowa*

Ochrona, zachowanie, odnowa, wzmacnianie i promocja dziedzictwa kulturowego województwa. Kierunek ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich działań mających na celu ochronę, zachowanie, wzmacnianie potencjału oraz promocję dziedzictwa kulturowego województwa. Adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych. Kierunek dotyczy wykorzystania obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów np. prowadzenia instytucji kultury, edukacji, działalności noclegowych, gastronomicznych, handlu, innego rodzaju usług publicznych lub komercyjnych.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjny: *Potencjały endogeniczne*

Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju działalności gospodarczych o charakterze turystycznym. Kierunek dotyczy działań związanych z realizacją zagospodarowania i prowadzeniem działalności gospodarczej adresowanej do osób przybywających z uwagi na obecność walorów przyrodniczych, walorów dziedzictwa kultury.

Tworzenie i zagospodarowanie szlaków turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Kierunek dotyczy ogółu działań mających na celu tworzenie i zagospodarowanie szlaków turystycznych, służących udostępnianiu walorów środowiskowych i kulturowych (potencjałów endogenicznych), oraz stanowiących infrastrukturę wzmacniającą atrakcyjność turystyczną danego obszaru.

Wybrane projekty w sferze kultury:

- a) Wsparcie opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego
- b) Kujawsko-Pomorskie – rozwój poprzez kulturę
- c) Kujawsko-Pomorskie spotkania z historią
- d) Kujawsko-Pomorskie – promocja poprzez kinematografię
- e) Rozbudowa Opery Nova
- f) Rozbudowa Muzeum Archeologicznego w Biskupinie
- g) Kultura w zasięgu 3.0
- h) Biblioteki XXI wieku - rozbudowa i modernizacja infrastruktury wojewódzkich bibliotek publicznych
- i) Artefakty przeszłości symbolem tożsamości regionalnej.

Dokonując analizy powyższych celów należy zwrócić uwagę, iż w świetle Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrzyń nad Wisłą powyższe zapisy są bardzo ogólne i trudno doszukać się konkretnych odniesień do potrzeb gminy. Mimo to, cele przedstawione w niniejszym Programie są zgodne z kierunkami rozwoju województwa, co może przyczynić się do ich dokładniejszej realizacji.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 r. Obecnie trwają prace nad nowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego (uchwała nr XXIX/418/21 sejmiku województwa kujawsko-pomorskiego z dnia 8 lutego 2021 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego).

Cele i działania Planu zawarte są w rozdziale V- Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa. W nim wyróżnić można zapisy odnoszące się do Gminy Dobrzyń nad Wisłą, występujące w celach operacyjnych:

3.1 Kierunki rozwoju sieci osadniczej:

Ochrona dziedzictwa kulturowego jednostek osadniczych województwa realizowana będzie przez następujące działania:

- a) rewaloryzację zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym,

b) konserwację oraz szerokie turystyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego ruin zamków.

3.3 Kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- a) poprawę zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych,
- b) rozwój agroturystyki na bazie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych.

Dodatkowo w rozdziale 5.2 Propozycje zadań ponadlokalnych realizujących cele publiczne w tabeli zadań jeszcze raz podkreślono konieczność rewaloryzacji historycznych układów urbanistycznych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2021-2024 przyjęto uchwałą nr XXXI/451/21 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 26 kwietnia 2021 roku. Stanowi on kontynuację *Programu opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020*. Aktualny Program swoją strukturą celów i kierunków nawiązuje do Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+ i skupia się na przedstawieniu aktualnych uwarunkowań prawnych oraz wskazaniu możliwości pozyskania środków mogących przyczynić się do zahamowania procesów degradacji zabytków. Dokument przedstawia szereg celów i kierunków działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Zapisy te są w dużej mierze zgodne z kierunkami zawartymi w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami.

W Programie określono cele główne i cele operacyjne, które odwołują się do celów określonych w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+, natomiast kierunki działań i działania odpowiadają zadaniom ustawowym, których obowiązek wypełnienia spoczywa na województwie.

1.Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

Cel operacyjny: *Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe*

Kierunki działań w ramach tego celu są następujące:

1.1 Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony

- a) wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury;
- b) wspieranie działań w oparciu o istniejące mechanizmy (m.in. stypendia, granty, otwarte konkursy ofert w ramach pożytku publicznego), popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych;
- c) związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego;
- d) wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym organizowanych w ramach wojewódzkich obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa;
- e) wspieranie działań służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i środki masowego przekaz.

1.2 Edukacja

- a) kontynuowanie działań, zapoczątkowanych w latach poprzednich, związanych z konkursami wiedzy o regionie i zabytkach regionu;
- b) generowanie współpracy różnych podmiotów do tworzenia interdyscyplinarnego zaplecza działań edukacyjnych;
- c) wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych – miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.;
- d) upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu;
- e) wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- f) nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa;
- g) wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;

h) wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;

i) wspieranie konkursów związanych z kulturą niematerialną regionu.

1.3 Promocja

a) kontynuacja działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu;

b) wspomaganie przedsięwzięć promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym;

c) współpraca przy tworzeniu publikacji promujących dziedzictwo kulturowe województwa;

d) wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne;

e) popularyzacja obiektów o statusie pomnika historii;

f) popularyzacja powołanych parków kulturowych;

g) wręczanie Medali Hereditas Saeculorum oraz rozstrzygnięcie konkursu Musejon - Kujawsko-Pomorskie Muzealne Wydarzenie Roku.

1.4 Dokumentacja i popularyzacja

a) wspieranie badań i tworzenie dokumentacji dotyczącej zjawisk z zakresu dziedzictwa, w tym dziedzictwa niematerialnego, w szczególności tradycyjnych zwyczajów ludowych, regionalnej muzyki i tańca oraz folkloru słownego.

2.Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cel operacyjny: *Przestrzeń kulturowa*

Kierunki działań w ramach tego celu są następujące:

2.1 Ochrona

a) wspieranie działań samorządów lokalnych zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii;

b) wspieranie prac zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych;

- c) wspieranie inicjatyw zmierzających do wprowadzania zabytków ruchomych na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- d) wspieranie działań zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków;
- e) propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

2.2 Prace konserwatorskie i restauratorskie

- a) kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko- restauratorskich i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;
- b) kontynuacja rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych, będących własnością Samorządu Województwa;
- c) kontynuacja wsparcia nowych inicjatyw zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących;
- d) wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych.

2.3 Dokumenty i badania

- a) współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich, z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowiąc niejednokrotnie poważne obciążenie finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają istnieć fizycznie.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LIPNOWSKIEGO

Na rok 2024 powiat lipnowski nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA I GMINY DOBRZYŃ NAD WISŁĄ

Zapisy studium w wyczerpujący sposób przedstawiają tematykę ochrony konserwatorskiej obiektów zabytkowych. Poruszana jest ona w następujących rozdziałach dokumentu:

Rozdział 5.3. Obszary, obiekty i zasady ochrony krajobrazu kulturowego.

Studium zwraca uwagę, iż rozwijające się od lat osadnictwo na obszarze Miasta i Gminy spowodowało głębokie zmiany w pierwotnym krajobrazie. Przede wszystkim rozwój osadnictwa wiejskiego przekształcił pierwotne środowisko nadając mu wyraźne cechy antropogeniczne. Istniejące elementy przyrodnicze, pola uprawne, tereny zabudowane oraz towarzysząca im infrastruktura komunikacyjna tworzą charakterystyczny krajobraz kulturowy. Dominuje on na większości obszaru Miasta i Gminy. Wyjątek stanowi dolina rzeki Wisły ze Zbiornikiem Włocławskim oraz jeziora z terenami otaczającymi, tworzące przyrodniczą dominantę krajobrazową.

Ochrona krajobrazu kulturowego podlega zasadom ochrony na podstawie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których określone są zasady ochrony terenów wartościowych krajobrazowo. W związku z powyższym w studium wskazane są tereny do opracowania miejscowych planów, dla których wymagane jest sformułowanie powyższych zasad. Tereny te wymienione są w rozdziale „obszary, dla których zamierza się sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego ze względu na uwarunkowania lokalne”.

Rozdział 6.1. Zasady ochrony obiektów, stref i stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Zasady ochrony obiektów i stref

Obowiązuje:

- a) trwałe zachowanie historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej obiektu wpisanego do rejestru;
- b) utrzymanie (ewentualnie rewaloryzacja) otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem;
- c) opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi (art. 36 ust. 1 pkt. 1-6, pkt. 8-11 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- d) ochrona konserwatorska stref ochrony ekspozycji zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków wyznaczonych na rysunku studium. W obrębie do w/w

strefy o szczególnej wartości otwartego krajobrazu kulturowego, obowiązuje zakaz wznoszenia wysokich obiektów kubaturowych i przysłon zieleni wysokiej.

Zasady ochrony stanowisk archeologicznych

Obowiązuje:

- a) zakaz wszelkiej działalności związanej z pracami ziemnymi, poza badaniami archeologicznymi oraz pracami zabezpieczającymi tych stanowisk;
- b) zachowanie istniejącego układu topograficznego;
- c) pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków na wszelkie działania w obrębie tych stanowisk, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi (art. 36 ust. 1 pkt. 5, ust. 4 i 6 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Rozdział 6.2. Kierunki kształtowania polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego

1. Zasady ochrony i zagospodarowania zewidencjonowanych historycznych układów przestrzennych – strefa ochrony konserwatorskiej założenia urbanistycznego miasta Dobrzyń nad Wisłą wraz ze strefą ochrony ekspozycji.

Obowiązuje:

- a) trwałe zachowanie i rewaloryzacja historycznego układu przestrzennego we wszystkich jego elementach;
- b) usunięcie lub przebudowa obiektów kolidujących z historycznym układem i lokalną architekturą;
- c) dostosowanie nowych obiektów do historycznej kompozycji przestrzennej i historycznej architektury;
- d) opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków;
- e) ochrona konserwatorska strefy ochrony ekspozycji założenia urbanistycznego wyznaczonej na rysunku studium. w obrębie w/w strefy o szczególnej wartości otwartego krajobrazu kulturowego, obowiązuje zakaz wznoszenia wysokich obiektów kubaturowych i przysłon zieleni wysokiej.

2. Zasady ochrony i utrzymania zewidencjonowanych zabytków architektury i budownictwa o lokalnych walorach zabytkowych – obiekty figurujące w gminnej ewidencji zabytków / wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Obowiązuje:

- a) utrzymanie historycznej formy architektonicznej obiektu (gabaryty, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej);
- b) zapewnienie zachowania walorów funkcjonalnych i użytkowych obiektu;
- c) zagospodarowanie na nowe funkcje przy utrzymaniu walorów zabytkowych;
- d) opracowanie dokumentacji konserwatorskiej obiektu w przypadku jego rozbiórki;
- e) współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków.

3. Zasady ochrony stanowisk archeologicznych – strefa ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych.

Obowiązuje:

- a) w przypadku prowadzenia inwestycji w obrębie tych stanowisk archeologicznych istnieje konieczność zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologicznego lub wyprzedzających badań wykopaliskowych, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków;
- b) ww. nadzór i badania wymagają uprzedniego uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków w formie decyzji administracyjnej, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków;
- c) w przypadku odkrycia na terenie objętym sporządzaniem niniejszego planu, w trakcie prac ziemnych nieujawnionych reliktyw kultury materialnej, należy wstrzymać prace, a teren winien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków;
- d) ochronę stanowisk archeologicznych wymienionych w tabeli 27 i 27a, przedstawionych na mapie studium, w obrębie których dla wszelkiej działalności inwestycyjnej muszą być ustalone warunki ochrony konserwatorskiej, a wszelkie prace ziemne prowadzone mogą być jedynie pod nadzorem archeologicznym; w razie stwierdzenia reliktyw kultury materialnej teren powinien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych.

Rozdział 6.3. Obszary, obiekty i zasady ochrony dóbr kultury współczesnej.

Ochrona dóbr kultury współczesnej jako element krajobrazu kulturowego podlega zasadom ochrony na podstawie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których określone są zasady ochrony budynków, zespołów budynków, terenów wartościowych krajobrazowo. w związku z powyższym w studium wskazane są tereny do opracowania miejscowych planów, dla których wymagane jest sformułowanie

powyższych zasad. Tereny te wymienione są w rozdziale „obszary, dla których zamierza się sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego ze względu na uwarunkowania lokalne”.

Ustalenie ochrony dla tych części Miasta i Gminy powinno dotyczyć głównie sposobu rozplanowania nowej zabudowy w nawiązaniu do istniejących, wartościowych układów urbanistycznych oraz zasad i standardów kształtowania zabudowy w harmonii charakterem i stylistyką architektoniczną obiektów.

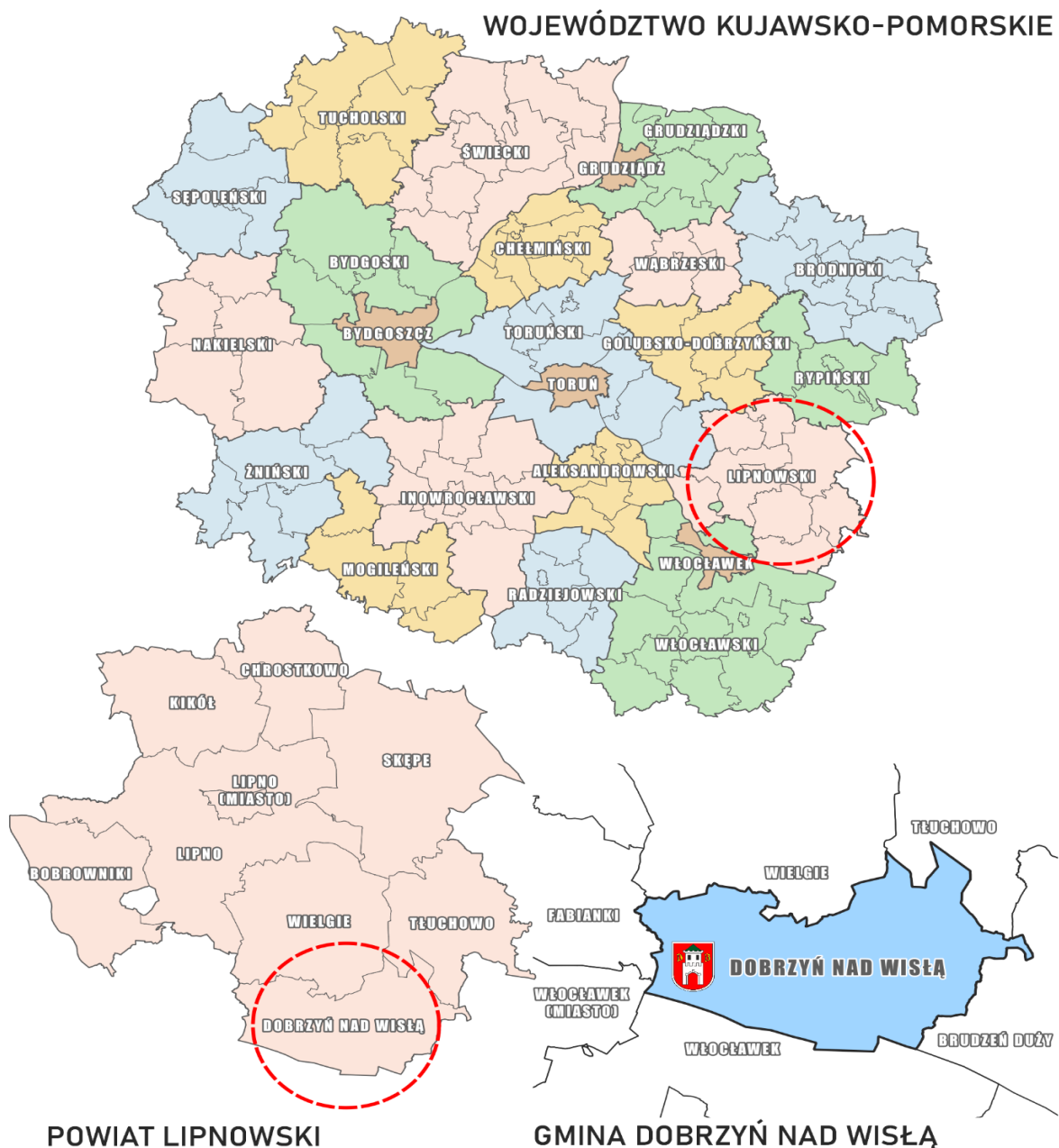
Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru, zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych.

Ponadto w studium uwzględnia się strefy ochrony konserwatorskiej dla obszarów, na których obowiązują zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się w tym obszarze zabytków, a które szczegółowo określone są ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ochrona dóbr kultury współczesnej jako element krajobrazu kulturowego podlega zasadom ochrony na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY DOBRZYŃ NAD WISŁĄ

Miasto i Gmina Dobrzyń nad Wisłą położona jest w środkowo – wschodniej części województwa kujawsko – pomorskiego. Pod względem administracyjnym należy do powiatu ziemskiego lipnowskiego. Jest ona jedną z 34 gmin miejsko-wielkich na terenie województwa kujawsko-pomorskiego i jedną z dwóch na terenie powiatu lipnowskiego. Gmina zajmuje powierzchnię 115,4 km², z czego 5,5 km² zajmuje miasto, pozostałe 109,9 km² to obszary wiejskie. Pod względem administracyjnym wydzielono tu 24 jednostki sołeckich oraz 30 miejscowości.

Położenie administracyjne Gminy Dobrzyń nad Wisłą

Gmina położona jest na środkowo – wschodnim krańcu województwa kujawsko-pomorskiego stąd ze wschodu graniczy z gminą Brudzeń Duży należącą do województwa mazowieckiego (powiat płocki). Ponadto Gmina graniczy:

- z północnego-wschodu z gminą Tłuchowo,
- z północnego-zachodu z gminą Wielgie,
- z zachodu z gminą Fabianki,
- od południa, poprzez Zbiornik Włocławski, z gminą Włocławek,
- niewielki fragment południowo-zachodniej granicy przylega do terenów miasta Włocławek.

Gminę i Miasto Dobrzyń nad Wisłą według danych na rok 2024 zamieszkują **7194** osoby, z czego w samym mieście **1939** osób (co stanowi niecałe 27%), pozostałe **5255** osób przypada na tereny wiejskie. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 69 osób/km², z czego na terenie miasta gęstość zaludnienia wynosi około 420 osób/km², a na terenach wiejskich ponad 50 osób/km².

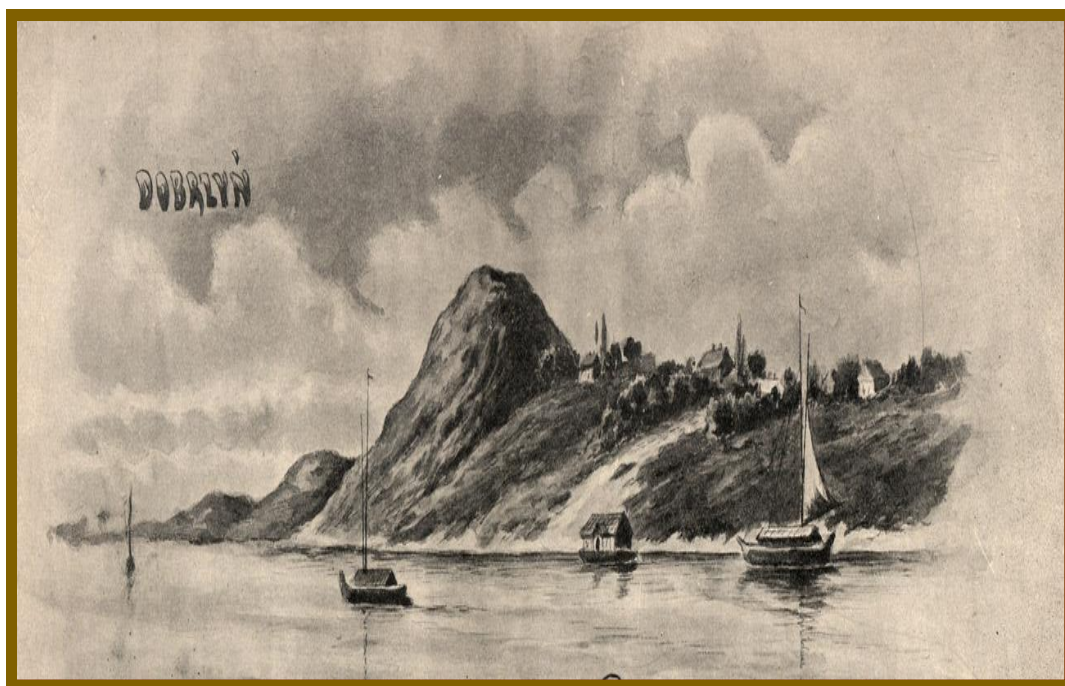
Przez teren Gminy przebiegają trzy drogi publiczne kategorii wojewódzkiej: 541 Sierpc-Tłuchowo-Dobrzyń (klasy z – zbiorcza), 558 Lipno-Dyblin (klasy z – zbiorcza), 562 Szpetal Górny-Płock (klasy G – główna). Charakterystyczne jest jej położenie nad stanowiącym fragment wiślańskiej drogi wodnej Zbiornikiem Włocławskim, największym pod względem powierzchni i drugim, co do objętości sztucznym zbiornikiem w Polsce. Pod względem fizyczno-geograficznym Gmina położona jest w obrębie Mezuregionu Pojezierze Dobrzyńskie, będącego częścią makroregionu Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie (J. Kondracki). Południowy niewielki fragment Gminy obejmuje Mezuregion Kotlina Płocka, będąca częścią makroregionu Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej (J. Kondracki, J. Ostrowski). Pod względem geomorfologicznym obszar Gminy w znacznej części położony jest na wysoczyźnie morenowej ukształtowanej w wyniku zlodowacenia Wisły i zbudowanej głównie z utworów gliniastych. Na terenie Gminy występują rzeki: Kamieniczka (w obrębach: Kamienica, Michałowo, Lenie Wielkie, Mokowo, Płomiany), Wierzniczka (w obrębach: Bachorzewo, Zbyszewo, Stróżewo, Wierznica, Płomiany, Mokowo, Kochoń, Mokówko), Zjawianka (w obrębach: Głowczyn, Wierznica, Dyblin), Bętlewianka (w obrębach: Krępa, Krojczyn, Szpiegowo, Kisielewo), Święty Strumień (w obrębach: Krojczyn, Krępa) oraz jeziora: Chalińskie (w obrębie Mokowo i Chalin) oraz Lenie Wielkie (w obrębie Lenie Wielkie).

Na terenie Gminy brak jest obszarów objętych ochroną, nie utworzono tu parku krajobrazowego, obszaru chronionego krajobrazu, rezerwatu przyrody. Cenne ze względów przyrodniczych są jednak: aleja lipowa w Szpiegowie, starodrzew w otoczeniu kościoła w Grochowalsku i Mokowie oraz przy klasztorze w Dobrzyniu nad Wisłą. Na prawną ochronę ze względów na wysokie walory krajobrazowe i przyrodnicze zasługuje strefa krawędziowa wysoczyzny morenowej wraz z terenami w obrębie dna doliny Wisły oraz pasem wysoczyzny w sąsiedztwie krawędzi. Najważniejszymi elementami środowiska przyrodniczego decydującymi o potencjale wypoczynkowym Gminy są: szata roślinna, sieć wodna i rzeźba terenu. Obszar Gminy Dobrzyń nad Wisłą jest bardzo urozmaicony ze względu na występowanie powyższych walorów. Są to przede wszystkim walory środowiska przyrodniczego i walory kulturowe, dostępne na terenie Gminy i odznaczające

się atrakcyjnością. Atrakcyjność kulturowa Miasta i Gminy Dobrzyń nad Wisłą wiąże się zarówno z bogatą historią tego obszaru, jak i z połączenia reliktyw architektury z interesującym krajobrazem. Duże znaczenie dla rozwoju turystyki stanowi rzeka Wisła (Zbiornik Włocławski) oraz rzeźba terenu w szczególności w pasie nadbrzeżnym zalewu, a także jeziora i ciekł położone na terenie Gminy. Gmina posiada możliwość tworzenia różnego rodzaju produktów turystycznych w oparciu o te elementy środowiska przyrodniczego, jednak mogą one być w pełni wykorzystane tylko w powiązaniu z odpowiednim zagospodarowaniem turystycznym. Ważne będzie w tym kontekście odpowiednie oznakowanie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz przystosowanie ich otoczenia do zwiększonego ruchu turystycznego.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY DOBRZYŃ NAD WISŁĄ

Gmina Dobrzyń nad Wisłą położona jest w obrębie historycznego regionu Ziemi Dobrzyńskiej zajmującej międzyrzecze Wisły, Drwęcy i Skrwy, pomiędzy Mazowszem i Ziemią Chełmińską od wschodu i Kujawami od zachodu. Stolicą ziemi był Dobrzyń nad Wisłą, od którego ziemia wzięła nazwę. Kasztelan był pierwszym rodzajem urzędnika. Ziemia Dobrzyńska na trwałe znalazła się w obrębie Państwa Polskiego prawdopodobnie w 2 poł. X w., wchodząc w skład prowincji mazowieckiej. W XI wieku w jej obrębie występowało kilka grodów, w tym wymieniony w tzw. fałszyfikacie mogileńskim z 1065 r. gród w Dobrzyniu.

Panorama Góry Zamkowej wg rysunku Jana Olszewskiego z 1904 roku

Po podziale dzielnicowym obszar obecnej Gminy wraz z całym terytorium Ziemi Dobrzyńskiej, Mazowszem, Kujawami i Ziemią Chełmińską znalazł się w obrębie dzielnicy mazowieckiej Bolesława Kędzierzawego, przejętej następnie przez jego syna Leszka, a po jego śmierci kolejno przez Kazimierza Sprawiedliwego i Konrada Mazowieckiego. W drugiej poł. XII i na przełomie XII/XIII w. Ziemia Dobrzyńska podlegała licznym najazdom Prusów, zajmujących wówczas Ziemię Chełmińską. Prawdopodobnie ok. 1228 r. Konrad Mazowiecki osadził w Dobrzyniu zakon rycerski tzw. Dobrzyńców (Braci Dobrzyńskich), który następnie połączył się z Krzyżakami. Krzyżakom lub Dobrzyńcom przypisuje się lokowanie w Dobrzyniu miasta, o czym może świadczyć określenie Dobrzynia w zapisach z 1235 r. jako „civitas”. W 1248 r. Ziemia Dobrzyńska została włączona do dzielnicy kujawskiej. Sytuacja taka trwała do 1288 r., kiedy wyodrębnione zostało samodzielne księstwo dobrzyńskie. W XIII w. Ziemia Dobrzyńska podzielona była na kasztelanie: słońską, kikolską, dobrzyńską i rypińską. Kasztelania dobrzyńska obejmowała centralną i południowo-wschodnią część międzyrzecza. W drugiej ćwierci XIV wieku zmalało znaczenie Dobrzynia na rzecz Bobrownik z zamkiem, w którym przechowywano księgi sądowe (tzw. bobrownickie). Zamek w Bobrownikach był budowany pierwotnie przez Krzyżaków a następnie przez księcia Władysława syna Siemowita. Od połowy XIV w. stanowił on siedzibę kolejnych właścicieli i zarządców Ziemi Dobrzyńskiej.

Stara fotografia rynku w Dobrzyniu nad Wisłą z początku XX wieku

W latach 1329-1343 Ziemia Dobrzyńska ponownie znajdowała się w rękach krzyżackich. Nadanie w lenno w 1379 r. Ziemi Dobrzyńskiej Władysławowi Polczykowi

doprowadziło w konsekwencji do zastawienia jej Krzyżakom w 1392 r. za sumę 50 000 florenów. Wykupienie jej przez Polskę nastąpiło dopiero w 1404 r. Jednak już w latach 1409 – 1411 stała się ona miejscem tzw. „wielkiej wojny” polsko-krzyżackiej. W tym okresie, w 1409 r. Krzyżacy spalili drewniany zamek w Dobrzyniu. Do Polski Ziemia Dobrzyńska powróciła dopiero po bitwie grunwaldzkiej. W wieku XV i w następnych stuleciach Ziemia Dobrzyńska stanowiła wyodrębnioną jednostkę administracyjną równorzędną województwu obejmującą trzy powiaty sądowe: dobrzyński, lipnowski i rypiński. W zakresie administracji kościelnej obszar Gminy Dobrzyń nad Wisłą należał do dekanatu dobrzyńskiego, archidiakonatu dobrzyńskiego diecezji płockiej, z trzema parafiami: w Dobrzyniu, Mokowie i Grochowsku.

Pierwszy kościół na terenie obecnej Gminy wystawiony był w Dobrzyniu (wzmiankowany w 1228 r.), drugi związany bezpośrednio z klasztorem Franciszkanów osiadłych tu w 1297 r. powstał na przełomie XIV/XV w., kościół w Mokowie powstał w 2 poł. XIII w., natomiast brak informacji o pierwszym kościele w Grochowsku poza wzmiankowaniem parafii w 1506 r. Spośród innych wyznań na terenie obecnej Gminy Dobrzyń nad Wisłą na uwagę zasługują jedynie Żydzi, którzy w 1557 r. otrzymali od starosty grunt w Dobrzyniu na cmentarz. W 1765 r. na terenie Ziemi Dobrzyńskiej istniały cztery gminy żydowskie (kahaly): w Dobrzyniu, Kikole, Radzikach Wielkich i Lipnie. Natomiast jeszcze przed potopem szwedzkim w Dobrzyniu istniała „kolonia szkocka”. Wiek XV do poł. XVI to okres gospodarczego rozwoju miasta Dobrzynia. W 1519 r. król Zygmunt Stary odnowił prawa miejskie Dobrzynia na prawie chełmińskim, poparte następnie przywilejami królewskimi (m.in. z lat 1580, 1587, 1649). Na mocy przywileju z 1519 r. w mieście odbywały się trzy jarmarki roczne i targi tygodniowe we wtorki. Słabo natomiast Dobrzyń wykorzystywał swe nadwiślańskie położenie. W rejestrach komory celnej wrocławskiej z lat 1537 – 1576 wymienionych jest jedynie czterech mieszczan dobrzyńskich, którzy zajmowali się spławem zboża do Gdańska. Przerwanie rozwoju miasta i jego ruinę spowodowała wojna polsko-szwedzka (1626 – 1629). W 1661 r. Dobrzyń stracił prawa miejskie. W wymienionym roku istniały tu tylko 43 domy, w tym 7 wójtostwa i 6 klasztoru franciszkańskiego. Wyludnione miasto stało się ośrodkiem rolniczym. W XVII w. Dobrzyń nad Wisłą i Nieszawa były największymi miastami na Ziemi Dobrzyńskiej. W latach 1793/1794 w Dobrzyniu było 114 rzemieślników, 27 kupców i kramarzy. Po II rozbiorze Polski Ziemia Dobrzyńska znalazła się w obrębie Prus Południowych. W 1789 r. Ignacy Działyński dokonał ponownej lokacji Dobrzynia zamieniając urząd wójtowski na burmistrzowski. W latach 1807-1815 omawiany obszar należał do Księstwa Warszawskiego a po Kongresie Wiedeńskim został

włączony do Królestwa Polskiego. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Ziemia Dobrzyńska znalazła się w obrębie województwa warszawskiego. W wyniku przeprowadzonej wówczas reformy administracyjnej Dobrzyń nad Wisłą mianowany został gminą miejską w powiecie lipnowskim. W następnej kolejności ziemie te znalazły się w obrębie województwa poznańskiego, od 1945 r. województwa bydgoskiego, od 1975 r. w obrębie województwa włocławskiego, a od 1999 r. w granicach województwa kujawsko-pomorskiego.

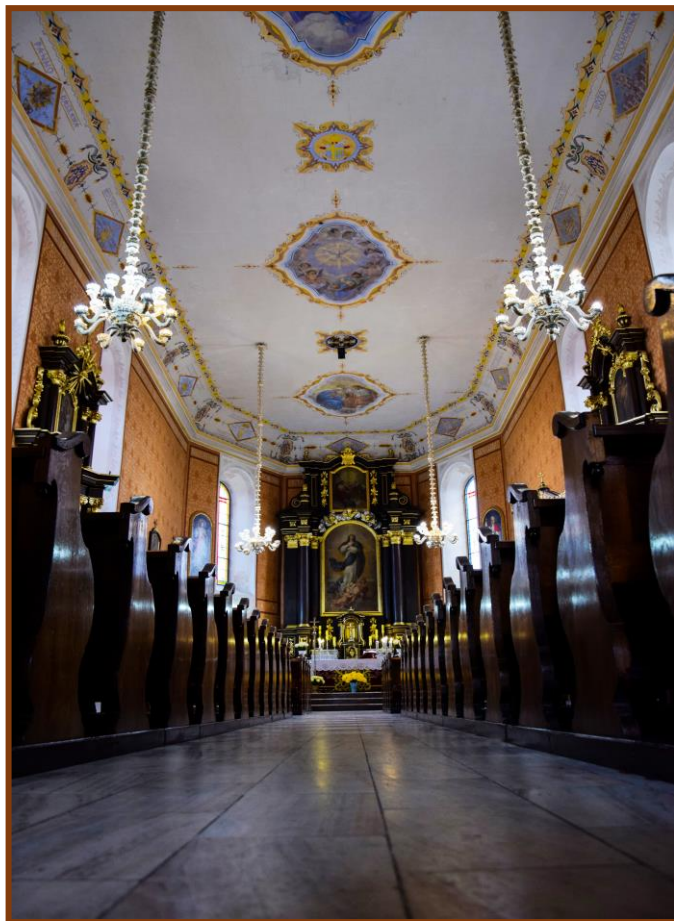
6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie Gminy Dobrzyń nad Wisłą znajduje się wiele przykładów architektury sakralnej oraz pałacowej, które są cennymi, ciekawymi i wartymi poznania obiektami. Szczególną uwagę warto zwrócić na większość kościołów, ze względu na ich oryginalny styl architektoniczny, historię oraz zabytkowe wyposażenie, jak i również na założenia parkowo-pałacowe w Dyblinie czy Płomianach. Teren Gminy jest bogaty w znaleziska archeologiczne.

Do najbardziej znaczących zabytków z terenu Gminy Dobrzyń nad Wisłą można zaliczyć takie obiekty jak:

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Dobrzyniu nad Wisłą

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Dobrzyniu nad Wisłą został wzniesiony w latach 1279-1316. Budynek posiada trójboczne, zamknięte prezbiterium, nawę prostokątną z kaplicą. Wnętrze kościoła jest utrzymane w stylu barokowym, fasada zachodnia zaś w neoromańskim. Wyposażenie świątyni przywiezione zostało z Zakroczymia, z kościoła św. Wawrzyńca. W kaplicy bocznej znajduje się ołtarz z obrazem św. Walentego z nieistniejącego już kościoła przy ulicy Płockiej. W kościele pofranciszkańskim znajduje się tablica upamiętniająca 500-lecie obrony Zamku Dobrzyńskiego przed Krzyżakami. Bogatą historię mają też organy, wyprodukowane w fabryce Dominika Biernackiego w Dobrzyniu nad Wisłą.

Wnętrze kościoła w Dobrzyniu nad Wisłą

Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny w Mokowie

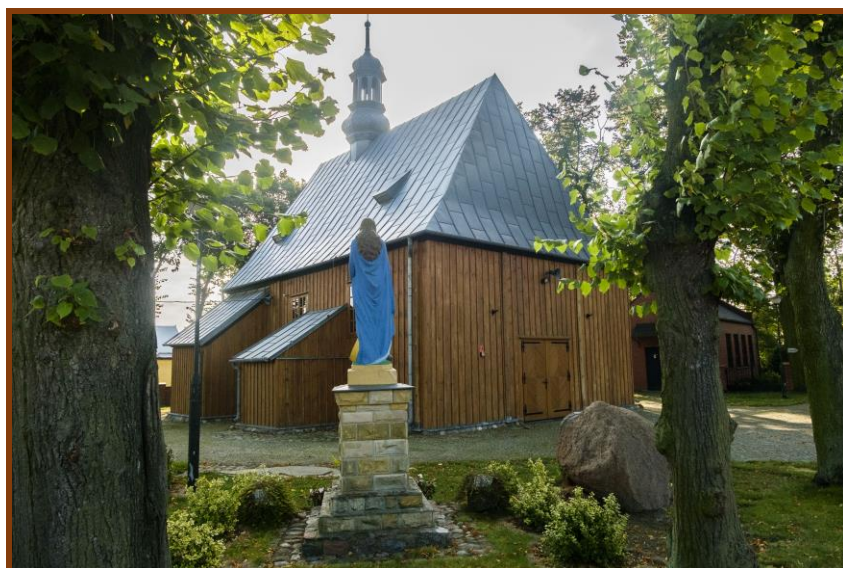
Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny w Mokowie wybudowany został w 1938 roku. W kościele znajduje się piękny obraz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, tu zwanej Matką Boską Mokowską Łaskami Słynącą. Koronowany przez papieża Leona XIII, posiada regencyjne sukienki z XVIII wieku oraz liczne wotywa. W tle znajduje się wypisany minuskułą renesansową tekst "Bogurodzicy". Świątynia posiada charakterystyczną ambonę w postaci łodzi, przepiękne witraże oraz drewniane zdobienia nawy głównej z herbem Ziemi Dobrzyńskiej - wizerunkiem króla Władysława Łokietka.

Kościół parafialny p.w. Św. Marii Magdaleny w Mokowie

Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Grochowalsku

Kościół w Grochowalsku zbudowany w 1784 roku. Do roku 1875 stał w miejscu, gdzie obecnie zlokalizowany jest cmentarz. Został przesunięty w centralne miejsce wsi, w którym obecnie się znajduje. Kościół jest drewniany o konstrukcji zrębowej, wzniesiony z bali modrzewiowych. Ołtarz główny zdobią zabytkowe obrazy, między innymi malowidło przedstawiające św. Jana Nepomucena (XVIII w.), malowana na desce Koronacja Matki Bożej (XVIII w.), a także Ucieczka z Egiptu (XIX w.).

Kościół p.w. Krzyża Świętego w Grochowalsku

Góra Zamkowa w Dobrzyniu nad Wisłą

Góra Zamkowa to wczesnośredniowieczne grodzisko wznoszące się na wysokości 96 m n.p.m. Z jej szczytu rozciąga się przepiękny widok na Zalew Włocławski, który w tym miejscu osiąga swoją największą szerokość (3 km) oraz na całą okolicę. Znajdował się tu zamek kasztelana dobrzyńskiego, a wcześniej siedziba Braci Dobrzyńskich. O ile na Górze Zamkowej nigdy nie zbudowano w pełni murowanej warowni obronnej, o tyle o znaczeniu tej fortecy świadczyły liczne zapisy o toczących się o nią walkach. Ostatecznie zamek został zniszczony przez Krzyżaków w 1409 roku, a o jej bogatej historii świadczy postawiony tu metalowy krzyż.

Widok Górę Zamkową

Dwór w Dyblinie

Dwór w Dyblinie został zbudowany w pierwszej połowie XIX wieku w stylu późno klasycystycznym. Położony jest w centralnym punkcie założenia dworsko-parkowego, które zajmuje powierzchnię 11 ha. Klasycystyczna forma zachowała się w postaci reprezentacyjnej fasady północnej z czterema kolumnami jońskimi z trójkątnym frontonem. Kolumnada frontonu sytuowana jest na osi, którą stanowi wydłużona aleja dojazdowa w zwartym szpalerze drzew.

Elewacja frontowa dworu w Dyblinie

Dwór w Płomianach

Miejscowość Płomiany leży 4 km na północ od Dobrzynia nad Wisłą. Znajduje się tu dwór z XIX wieku, murowany z cegły w stylu klasycystycznym z frontem zwróconym ku zachodowi. Wraz z dworem powstał też park o bogatym drzewostanie liściastym i iglastym. W otoczeniu dworu istniały zabudowania folwarczne: czworaki, obory, stajnie, chlewnie, kuźnia, suszarnie i spichlerz. W chwili obecnej oprócz głównego budynku dworu przetrwały jedynie czworaki oraz spichlerz.

Dwór w Płomianach

Kapliczki Ziemi Dobrzyńskiej

Nieodłącznym elementem krajobrazu Gminy Dobrzyń nad Wisłą, jak i całej Ziemi Dobrzyńskiej są przydrożne kapliczki. Tradycje wznoszenia kapliczek i krzyży przydrożnych w Polsce sięgają średniowiecza, a od XVII wieku, pod wpływem kontrreformacji, ich wznoszenie stało się powszechne. Zaliczane są do obiektów małej architektury, ale dzieje ziem polskich sprawiły, że stały się one nie tylko miejscami kultu, ale również emblematami polskości. Na terenie Gminy Dobrzyń nad Wisłą zlokalizowano ich ponad 70, o różnych formach architektonicznych, począwszy od zwykłych krzyży, a kończąc na bogato zdobionych figurkach i kapliczkach. W procesie odnawiania tych obiektów aktywnie biorą udział mieszkańcy, stąd większość z nich jest zachowana w bardzo dobrym stanie, a teren z nimi sąsiadujący jest zazwyczaj zadbane.

Figura Matki Boskiej w Leniach Wielkich

Figura Św. Jana Chrzciciela w Dobrzyniu nad Wisłą

Kapliczka przydrożna z figurą NMP w Chudzewie

Krzyż przydrożny w Mokowie

Na obszarze Gminy znajdują się tereny zieleni urządzonej w postaci parków podworskich w miejscowościach: Bachorzewo, Chalin, Dyblin, Grochowalsk, Kamienica, Kisielewo, Krojczyn, Lenie Wielkie i Płomiany. Parki w Bachorzewie, Chalinie, Dyblinie, Grochowalsku, Krojczynie, Leniach Wielkich, Płomianach i w Kamienicy są wpisane do rejestru zabytków i podlegają ochronie prawnej na mocy przepisów o ochronie dóbr kultury. Ponadto ochronie podlegają ciągi szpalerowe drzew wzdłuż dróg.

Wykaz obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków z terenu Gminy Dobrzyń nad Wisłą:

Bachorzewo

- zespół parkowo-dworski, nr rej.: 1496/A z 14.08.1984, w skład którego wchodzi:
- dwór drewniany;
- park dworski;
- budynek inwentarski I;
- budynek inwentarski II;
- dawna obora;
- stodoła drewniana.

Chalin

- zespół dworsko- parkowy, nr rej.: A/1249 z 11.05.1987, w skład którego wchodzi
- park dworski, 1 poł. XIX;
- rządcówka, pocz. XIX (wraz z terenem w granicach wyznaczonych w dokumentacji parkowej, stanowiącej integralną część decyzji).

Dobrzyń nad Wisłą

- kościół klasztorny franciszkanów, ob. par. pw. Wniebowzięcia NMP, XV, nr rej.: A/440 z 17.02.1981

- cmentarz rzym.-kat. par., 1 poł. XIX, nr rej.: A/670 z 20.09.1994:
- kaplica, 2 poł. XIX
- ogrodzenie z bramą, 2 poł. XIX
- historyczne nagrobki;
- starodrzew.

Dyblin

- zespół dworsko- parkowy, 1 poł. XIX, nr rej.: A/1489 z 11.05.1987, w skład, którego wchodzi:

- dwór, 1825, 1967;
- park, 1 poł. XIX;
- spichlerz, pocz. XIX;
- czworak, pocz. XIX;

Grochowalsk

- kościół par. pw. Świętego Krzyża, drewn., 1784, nr rej.: A/433 z 15.11.1982
- zespół dworski, k. XIX, nr rej.: A/1491 z 11.05.1987, w skład, którego wchodzi:
- dwór;
- park;
- gorzelnia, 1911-1922;
- magazyn zbożowy;
- budynek magazynu spirytusu;
- budynek kotłowni;
- budynek gospodarczy;
- komin.

Kamienica

- park dworski, 2 poł. XVIII, nr rej.: A/1305 z 11.05.1987.

Krępa

- gródzisko- nr rejestru: C/131 z 05.11. 1987.

Krojczyn

- zespół dworsko- parkowy, XVIII-XX, nr rej.: A/1213 z 11.05.1987, w skład którego wchodzi:

- dwór, 1910;
- park, XVIII/XIX;
- brama z ogrodzeniem.

Lenie Wielkie

- zespół dworsko- parkowy, nr rej.: A/1386 z 11.05.1987, w skład, którego wchodzi:

- dwór, ok. poł. XIX;
- park, 1 poł. XIX;
- stodoła, drewn., 1 poł. XIX.

Mokowo

- cmentarz rzym.-kat. par., 2 poł. XIX, nr rej.: A/1295 z 16.08.1996;
- mur otaczający cmentarz z bramą, 2 poł. XIX, nr rej.: A/1295 z 16.08.1996;
- grodzisko, nr rejestru: C/127 z 31.01.1985.

Płomiany

- zespół dworsko-parkowy, pocz. XIX, nr rej.: A/1490 z 11.05.1987, w skład, którego wchodzi:

- dwór;
- park, pocz. XX;
- spichlerz;
- czworak.

Wykaz pozostałych obiektów zabytkowych, wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków z terenu Gminy Dobrzyń nad Wisłą znajduje się w załączniku.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będąca dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej

wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Gminy Dobrzyń nad Wisłą do szczególnie wartościowych obiektów należą wyposażenia kościołów, a także kapliczek przydrożnych. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest wpisanie do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego *elementów ołtarza głównego (nastawy ołtarza głównego, obrazu „Święta Rodzina”, rzeźby św. Antoni Padewski, rzeźby św. Jan Ewangelista oraz krucyfiksu) z kościoła parafialnego pw. Krzyża Św. w Grochowalsku (nr rejestru zabytków: B/417/1-5, a także obrazu Matki Bożej z Dzieciątkiem z Równego z 1650 roku wraz z metalową sukienką z ok.1730 roku z kościoła parafialnego pw. Św. Marii Magdaleny w Mokowie (nr rejestru zabytków: B/375).*

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Dobrzynia nad Wisłą. Środowisko kulturowe Gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych znajduje się na końcu opracowania, nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Obecnie w rejestrze zabytków znajdują się trzy średniowieczne grodziska w Dobrzyniu nad Wisłą oraz we wsiach Krępa i Mokowo. Z kolei w gminnej ewidencji zabytków znajdują się 163 stanowiska archeologiczne. Najwięcej z nich zlokalizowanych jest w miejscowościach Mokowo i Dobrzyń nad Wisłą. Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak: prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych,

średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Powyższy wymóg jest szczególnie ważny podczas takich inwestycji, jak budowa dróg, obiektów kubaturowych, gdyż inwestycje te z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

6.6 ZBIORY ZABYTEKÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

I HISTORYCZNEGO

W Mieście i Gminie Dobrzyń nad Wisłą istnieje tradycja gromadzenia zabytków dziedzictwa kulturowego i historycznego, przede wszystkim dawnych, często zapomnianych już lub nieznanych przedmiotów codziennego użytku, starych narzędzi rolniczych i rzemieślniczych, zabytków techniki, książek i podręczników szkolnych, starych czasopism, gazet oraz kalendarzy i poradników, dawnych fotografii i dokumentów. Obecnie zbiory zabytkowego dziedzictwa kulturowego i historycznego przechowywane są w pomieszczeniach piwnicznych przy Bibliotece Publicznej w Dobrzyniu nad Wisłą (tzw. Izba Pamięci), która je gromadzi w ramach swojej działalności.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Elementem dziedzictwa niematerialnego w Gminie Dobrzyń nad Wisłą jest herb miasta Dobrzynia nad Wisłą. Herbem Miasta i Gminy Dobrzyń nad Wisłą jest baszta forteczna barwy białej zakończona dachem ciemnozielonym, ze złotymi inicjałami DB po bokach umieszczona na czerwonej tarczy herbowej. Wizerunek herbowy znany jest

z czternastowiecznej miejskiej pieczęci. Barwy Gminy określa jej flaga w kolorach: niebiesko - złoto - zielonym.

W Gminie Dobrzyń nad Wisłą pielęgnowane są też wspomnienia dotyczące znanych postaci pochodzących z tego terenu. Zaliczyć do nich można astronoma Mariana Kowalskiego (patrona miejscowej Astro-Bazy), księdza Leonarda Lipkę – założyciela Ochotniczej Straży Pożarnej w Dobrzyniu, jezuitę Adama Kochańskiego – królewskiego bibliotekarza i pedagoga, patrona Nagrody Dobrzyńskiej, a także Lecha Wałęsę, laureata pokojowej nagrody Nobla, urodzonego w pobliskim Popowie

Na terenie Gminy przetrwały też liczne legendy i podania. Najbardziej znana, legendarna postać to Nawojka, rzekomo córka burmistrza Dobrzynia nad Wisłą, uchodząca za pierwszą polską studentkę, a zarazem nauczycielkę. Legenda dobrzyńska głosi, iż Nawojka w 1407 r. uciekła po kryjomu z Dobrzynia w dniu planowanego dnia jej ślubu. Kiedy w 1417 roku po trzech latach studiów przygotowywała się do złożenia końcowych egzaminów bakalarskich, została zdemaskowana przez syna wójta z Gniezna, rozpoczynającego w tym czasie naukę w Akademii Krakowskiej. Według innej wersji Nawojka zachorowała i lekarz, który ją badał, ujawnił mistyfikację. Istnieje też wersja głosząca, iż Nawojka została zdemaskowana podczas polewania się wodą podczas Lanego Poniedziałku. Nawojkę postawiono przed sądem biskupim. Stosu uniknęła dzięki znakomitym świadectwom nauki i moralności wystawionym przez profesorów. Zaraz potem poszła do zakonu, a po latach została ksienią klasztoru.

Do form dziedzictwa niematerialnego możemy także zaliczyć charakterystyczne dla okolicy elementy nazewnictwa miejscowości. Nazwy miejscowe są najstarszymi i najtrwalszymi pomnikami dziejowymi, a zarazem dziedzictwem językowym. Na terenie Gminy spotkać można miejscowości o ciekawych nazwach, takie jak np. Paryż, Szpiegowo, Strachoń, Kochoń czy też Lenie Wielkie. Charakterystyczne dla regionu toponimy związane były głównie z procesami osadniczymi, stąd obecność w nazwach członów „Rumunki” czy też „Holendry”, pochodzących od historycznych form zasiedlenia terenu (a nie od narodowości). Zwłaszcza Rumunki, czyli osady zakładane po wyciętych lasach, najczęściej przez kolonistów niemieckich, są właściwe wyłącznie dla terenów Ziemi Dobrzyńskiej lub jej najbliższych okolic. Sama nazwa Dobrzynia (bądź pierwotnej jego formy Dobrzeń) pochodzi prawdopodobnie od imienia złożonego typu Dobrogost lub Dobrosław, ewentualnie od wyrazu pospolitego, apelatywu „dobry”. Gmina Dobrzyń nad Wisłą w celu kultywowania tradycji organizuje kilkanaście wydarzeń

kulturalnych na przełomie całego roku. Są to najczęściej wydarzenia cykliczne z wieloletnią tradycją. Do najważniejszych z nich zaliczyć należy:

- *Koncert Świąteczno-Noworoczny*, w trakcie którego wręczana jest nagroda Adama A. Kochańskiego, dla osób, instytucji bądź organizacji, które w szczególny sposób zasłużyły się na rzecz gminy.

- *Dożynki gminno-parafialne* - które są symbolem szacunku dla ciężkiej pracy rolnika oraz stanowią wyraz wdzięczności za jego codzienne zmagania, odbywają się corocznie 15 sierpnia w czasie odchodów dni miasta

- *Wianki Dobrzyńskie* - odbywają się w czerwcu nad brzegiem Wisły. Podczas imprezy plecione są tradycyjne wianki z kwiatów i ziół, które następnie przy śpiewach i dźwiękach muzyki puszczane są na wodę. Oprócz tego organizowane są koncerty, różnego rodzaju pokazy i występy artystyczne.

Mniej popularną, lecz utrzymaną na dobrym poziomie merytorycznym formą poszerzania i udostępniania wiedzy o różnych aspektach przeszłości Gminy Dobrzyń nad Wisłą są publikacje historyczne, w tym periodyk („Dzieje Dobrzyńskie”), a także działalność edukacyjna różnych stowarzyszeń – przede wszystkim Stowarzyszenie Gmin Ziemi Dobrzyńskiej. Historyczne tradycje są również opisywane i aktywnie podtrzymywane przez organizacje takie jak: Klub Miłośników Ziemi Dobrzyńskiej PTTK oraz Lokalną Grupę Działania Ziemi Dobrzyńskiej Region Południe.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy Dobrzyń nad Wisłą.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki – Bardzo atrakcyjny krajobraz Gminy – Jeziora i bliskość Wisły poprzez Zalew Włocławski – Zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń dworsko- parkowych	- Brak oznakowania obiektów zabytkowych i miejsc historycznych - Brak oznakowania miejsc atrakcyjnych kulturowo i turystycznie – Brak dostępności kolejowej – Niezbyt dobrze rozwinięta komunikacja publiczna

– Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej – Charakterystyczna dla regionu duża liczba kapliczek i krzyży przydrożnych – Utrzymanie w dobrym stanie obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej – Bardzo dobry stan zachowania obiektów będących pod administracją Gminy – Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych – Wydawanie materiałów promocyjnych poświęconych gminie – Dobre warunki dla rozwoju agroturystyki oraz rekreacji, w tym w obiektach zabytkowych – Drogowa dostępność komunikacyjna miasta oraz Gminy – Bliskość ważnego ośrodka miejskiego – Włocławka i Płocka – Korzystna lokalizacja siedziby Gminy, w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z jej dobrą dostępnością – Czystość środowiska – Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy – Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy – Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych, a także stowarzyszeń – Aktywna obecność Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Dobrzyńskiej – Aktywna działalność mieszkańców Gminy w zakresie odnawiania krzyży i kapliczek przydrożnych – Uporządkowanie zasobów zieleni miejskiej i terenów rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie miasta – Organizowanie wydarzeń kulturalnych m.in. Dożynki, Koncert Świąteczno-Noworoczny połączony z wręczeniem nagrody im. A.A. Kochańskiego, Wianki Dobrzyńskie – Udzielenie przez gminę dotacji na prace konserwatorsko-restauratorskie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków	– Zaniedbania w zakresie stanu technicznego wielu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków – Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego – Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych – Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego – Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego – Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych Gminy – Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych – Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych – Brak działań dotyczących rozwijania tożsamości regionalnej w ofercie edukacyjnej szkół – Niewielka liczba miejsc noclegowych dla potencjalnych turystów – Zły stan techniczny dużej ilości zabytkowych obiektów mieszkalnych będących w rękach prywatnych właścicieli – Pozostawienie obiektów zabytkowych w stanie nieużytkowym, powodującym ich degradację – Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego

SZANSE	ZAGROŻENIA
– Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków – Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków – Wykorzystanie nadwiślańskiego położenia – Wzrost inwestycji związanych z rozwojem terenów nadrzecznych – Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów – Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości – Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne – Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby – Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Miasta i Gminy, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego – Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) – Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) – Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich – Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. – Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych – Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych – Komplementarność z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego – Zaangażowanie mieszkańców we współtworzenie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej gminy – Rozbudowa istniejącego systemu tras i ścieżek	– Negatywne nastawienie części właścicieli do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa na zachowanie wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń, – Niedoskonałości przepisów prawa – Zwiększenie zadań własnych gminy bez wsparcia finansowego – Postrzeganie zabytków tylko od strony komercjalizacji – Nie postrzeganie wagi dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego i gospodarczego – Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu – Zmiany w układach ruralistycznych oraz urbanistycznych, związane z nową zabudową – Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych – Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe – Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych – Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska – Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego – Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów – Problemy z identyfikacją miasta Dobrzynia, mylonego często z Golubiem-Dobrzyniem – Niewłaściwa polityka w zakresie promocji zabytków, wiążąca się np. z nadmierną komercjalizacją – Zanik tradycji i tożsamości regionalnych – Niekorzystny wpływ nowych, wielkomiejskich elementów osadniczych na zabudowę – Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

turystycznych zarówno pieszych i rowerowych – Zagospodarowanie i przyszłe użytkowanie obiektów zabytkowych, dające szanse zagospodarowania i przyszłe użytkowanie niektórych obiektów zabytkowych, dających szansę na ich właściwe utrzymanie i użytkowanie	– Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych – Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe – Akty wandalizmu – Wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację zabytków – Rosnące koszty renowacji i konserwacji zabytków – Pogarszanie się stanu technicznego zabytków
---	--

Źródło: opracowanie własne

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZYŃ NAD WISŁĄ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrzyń nad Wisłą formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytków, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Aktualnie opracowany Gminny program częściowo bazuje na doświadczeniach wynikających z realizacji uprzedniego dokumentu - w części modyfikuje i jednocześnie wyznacza nowe cele przy jego realizacji. Zmiana niektórych celów, wynika z faktu, że niektóre z nich na przestrzeni ostatnich czterech lat, udało się zrealizować. Oto przedsięwzięcia, które się przeprowadzić:

W ramach popularyzacji zasobów dziedzictwa wydano folder i kilka materiałów promujących walory krajobrazowe i kulturowe terenów gminy.

Pod patronatem Burmistrza Miasta i Gminy Dobrzyń nad Wisłą opracowano i wydano album, który zawiera zbiór legend z powiatu lipnowskiego. W nim również opisano historię

Nawojki - dziewczyny pochodzącej z Dobrzynia nad Wisłą, która w przebraniu mężczyzny rozpoczęła studia w Krakowie, stając się tym samym pierwszą w historii kobietą studentką. Z inicjatywy lokalnych stowarzyszeń odtworzono i przywrócono na rzece Wiśle drogę wodną do Santiago de Compostela, zwaną Camino de Vistula, czego symbolem jest ustawiona przed Górą Zamkową drewniana figurka z postacią Św. Jakuba.

Zmodernizowano także otoczenie przy Górze Zamkowej, jednego z najważniejszych miejsc turystycznych na mapie gminy. Plac, który prowadzi do wzniesienia, został wyłożony kamieniami (tzw. kocie łby), aby przynajmniej w ten symboliczny sposób, nawiązać do bogatej historii tego miejsca. Z kostki brukowej powstał z kolei chodnik oraz dwie niewielkie zatoczki. Dodatkowo przed wejściem prowadzącym do Góry Zamkowej, na której w średniowieczu stał zamek. Plac nieoficjalnie zyskał nazwę Podzamcza Jakubowego (ze względu na ustawioną w tym miejscu figurkę Św. Jakuba). To początek zmian, mających na celu zwiększenie atrakcyjności Góry Zamkowej, jako obiektu niezwykle cennego historycznie i archeologicznie. Jest wiele planów i pomysłów na dalsze zagospodarowywanie tego terenu, jednak znajduje się on w posiadaniu Wód Polskich, co znacznie ogranicza możliwości jego modernizacji.

Włączono także Dobrzyń nad Wisłą do szlaku pielgrzymkowego Św. Jakuba, tworząc tym samym Dobrzyńsko- Kujawsko Drogę Św. Jakuba. Dzięki temu uzupełniono sieć Dróg Camino w Polsce o odcinek łączący Mazowsze przez Ziemię Dobrzyńską z przebiegającą przez Kujawy Drogą Polską, którą można dotrzeć do grobu Apostoła w Santiago de Compostela.

Udzielono pomocy przy kompletowaniu dokumentów, niezbędnych do ubiegania się o uzyskanie grantu, przez Fundację Vetustas Przestrzeń Pogranicza, na przeprowadzenie prac badawczo - archeologicznych przy Górze Zamkowej. Badania prowadzone od początku października do końca 2022 roku przyniosły kilka ciekawych odkryć. Już w czasie pierwszego dnia wykopalisk odkryto denar Jadwigi i Władysława Jagiełły oraz breakteat krzyżacki. Do chwili obecnej nie opracowano wyników przeprowadzonych badań.

W ramach środków pozyskanych z Programu Odbudowy Zabytków - Polski Ład, gmina Dobrzyń nad Wisłą udzieliła dotacji dla parafii rzymskokatolickich w Grochowalsku, Mokowie i Dobrzyniu nad Wisłą, na prace konserwatorskie i restauratorskie dla obiektów zabytkowych znajdujących się w rejestrze lub gminnej ewidencji zabytków. Są nimi: ołtarz główny w kościele w Grochowalsku, ogrodzenie kościoła i cmentarza parafialnego w Mokowie, oraz budynek poklasztorny będący integralną częścią pofranciszkańskiego

Kościola Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dobrzyniu nad Wisłą). Łączna kwota dotacji wyniosła prawie 915 000, 00 zł.

Na stronie internetowej miasta i gminy Dobrzyń nad Wisłą utworzono zakładkę „Zabytki” - w której to zamieszczono wykaz wszystkich zabytków znajdujących się w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków. Z kolei w zakładce „Co warto zobaczyć”, opisano wybrane zabytki i ciekawe miejsca do zobaczenia w gminie Dobrzyń nad Wisłą. Celem zakładki, jest nie tylko promocja walorów gminy, które mają za zadanie przyciągnąć potencjalnych turystów do naszego regionu, ale także pokazanie piękna gminy Dobrzyń nad Wisłą jej mieszkańcom.

W 2024 roku przystąpiono do opracowania Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Dobrzyń nad Wisłą, która koncentrować się będzie również na procesach wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w promocję i rozwój turystyki. Z przygotowanej na potrzeby strategii analizy SWOT(mocne i słabe strony) jasno wynika, że gmina ma wiele do zaoferowania jeśli chodzi o turystykę i walory kulturowo-przyrodnicze.

Należy podkreślić, że w ostatnich latach Gmina Dobrzyń nad Wisłą przeznaczyła również środki na remonty obiektów zabytkowych, których jest administratorem. W 2020 roku gruntownie zmodernizowano dworek w zespole dworsko-parkowym w Krojczynie, który obecnie pełni funkcję budynku szkolnego. W ramach prac dokonano naprawy i pomalowania elewacji budynku, wymieniono stolarkę okienną i drzwiową, pomalowano elementy balustrady przy schodach wejściowych. Wnętrze budynku również przeszło całkowitą metamorfozę. Ułożono nową podłogę, pomalowano ściany, wykonano nowe łazienki i zainstalowano nowe drzwi i instalację elektryczną. Łączny koszt prac wyniósł **739 385,67zł.**

Z kolei w 2021 roku dokonano wymiany dachu wraz z instalacją nowego orywnowania na zabytkowym budynku oficyny w zespole dworsko-parkowym w Dyblinie, który obecnie pełni rolę sali gimnastycznej (obiekt wpisany do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków). Koszt inwestycji wyniósł **48 650 zł.** Na dalszą modernizację tego obiektu w 2023 roku gmina uzyskała dotację w kwocie **499 800 zł** w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

W najbliższym czasie zaplanowano także kompleksową modernizację dworu w Dyblinie, który obecnie pełni funkcję szkoły podstawowej. Opracowano już całą niezbędną dokumentację.

Podkreślić jednak należy, że zdecydowana większość zabytków znajdujących się na terenie miasta i gminy Dobrzyń nad Wisłą znajduje się w posiadaniu prywatnym

(zazwyczaj są to domy mieszkalne, a ich stan jest dobry lub bardzo dobry, nieliczne znajdują się w złym stanie technicznym), dlatego samorząd ma ograniczone możliwości wpływu na sposób opieki, a także możliwości wykorzystania tych zabytków dla innych funkcji, które to pozostają wyłącznie w gestii ich właścicieli. W związku z tym faktem na moment opracowywania niniejszego dokumentu nie ma pilnych potrzeb inwestycyjnych, które należałoby zrealizować na chwilę obecną. Obiekty znajdujące się w posiadaniu gminy są w dobrym stanie i nie wymagają pilnych prac konserwatorsko – restauratorskich.

Po analizie stopnia realizacji poprzedniego Programu oraz głównych kierunków działań w nim zawartych, na potrzeby niniejszego Programu określone zostały trzy podstawowe priorytety, które po części stawiają na kontynuację planów z poprzednich perspektyw, jednocześnie nieco je modyfikując i korygując.

1.CEL.1: Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego, decydującego o jakości życia mieszkańców Gminy;

2.CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy (w tym Zalewu Wiślanego) w rozwój turystyki;

3.CEL 3: Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych służące budowaniu tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych Gminy.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINY

CEL 1: Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego, decydującego o jakości życia mieszkańców Gminy	
Priorytet:	Działania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania	- prowadzenie prac remontowo konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy - podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację pozostałych zabytków będących własnością miasta - zaplanowanie w budżecie gminy na udzielanie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty

	budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków - podejmowanie interwencji, zgodnie z regulacjami prawnymi, w przypadku udokumentowania zagrożenia -opracowanie informacji dla właścicieli obiektów o źródłach finansowania i mechanizmach wspierania właścicieli obiektów zabytkowych
Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego
Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych
Podjęcie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	-Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego	-występowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych lub o skreślenie z rejestru
CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy (w tym Zalewu Wiślanego) w rozwoju turystyki.	
Priorytet:	Działania:

Wprowadzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych bądź pamiątkowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków
Kontynuacja działań zmierzających do włączania Gminy w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki	- przy współpracy z gminami sąsiednimi i partnerami z kraju i zagranicy
Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	- prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: parkach dworskich, zabytkowych nekropoli i małej architektury sakralnej
Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych; udostępnienie mapy w siedzibie Urzędu Miejskiego i w siedzibach prowadzonych przez niego organów (dom kultury, biblioteka publiczna)	
Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów Gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych
Inicjowanie, wspieranie i udzielanie pomocy (organizacyjnej, rzeczowej i finansowej) przy tworzeniu nowoczesnych multimedialnych ekspozycji (stałych i czasowych) poświęconych regionalnemu dziedzictwu	- przy wykorzystaniu środków krajowych i unijnych

Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków.	- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów - tworzenie filmów i programów nawiązujących do dziedzictwa kulturalnego miasta i gminy
Kontynuacja działań mających na celu uporządkowanie i rewitalizację przestrzeni nad Zalewem Włocławskim	- priorytetowe traktowanie terenu nadrzecznego w dokumentach strategicznych - inwestycje w przystanie wodne oraz infrastrukturę wodną
Zwiększenie atrakcyjności Góry Zamkowej, jako obiektu niezwykle cennego historycznie i archeologicznie	- odpowiednie zagospodarowanie terenu - szersza promocja Góry Zamkowej
Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych	- odpowiednie oznakowanie dróg i szlaków - poprawa jakości nawierzchni dróg i szlaków
CEL 3: Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych służące budowaniu tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych Gminy.	
Priorytet:	Działania:
Kształcenie i edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych na rzecz ochrony zabytków	-dążenie do organizacji imprez dotyczących rocznic historycznych oraz innych wraz z kontynuowaniem dotychczas organizowanych - organizacja wystaw plenerowych promujących kulturę i dziedzictwo kulturowe w przestrzeniach publicznych na terenie miasta - czerpanie z doświadczeń i wiedzy mieszkańców celem promocji regionu i wsparcia dziedzictwa kulturowego

Organizacja konkursu dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego, najładniejszej wsi, gospodarstwa, ogrodu itp.	- ufundowanie nagród dla zwycięzców poszczególnych konkursów
Obejmowanie przez Burmistrza patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony jest na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (zbiórki, akcje społeczne, loterie i inne	- wykorzystanie zebranych środków zgodnie z założeniami Programu Opieki nad Zabytkami
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.
Wprowadzenie do systemu edukacji szkolnej i przedszkolnej elementów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego swojego regionu	- organizacja wyjazdów bądź wycieczek w szczególnie ważne miejsca regionu - prezentacje i wystawy promujące region
Powiększenie zbiorów dziedzictwa kulturowego i historycznego oraz lepsze wyeksponowanie już posiadanych	- zebranie nowych eksponatów - prowadzenie i wspieranie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe miasta (w tym: badania archeologiczne, kwerendy w archiwach)
Zachęcanie mieszkańców do społecznych akcji związanych z odnawianiem i rewitalizacją obiektów zabytkowych (zwłaszcza kapliczek przydrożnych)	
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków - weryfikacja ewidencji stanowisk archeologicznych - weryfikacja stanu zachowania obiektów, w

	szczegółności tych, których stan zachowania w ostatniej aktualizacji został określony jako zły
--	--

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrzyń nad Wisłą powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych. Ze strony Gminy Dobrzyń nad Wisłą zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Miejski w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- a) prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. Wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- b) finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków wpisanych do rejestru zabytków, jak i będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe);
- c) społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki);
- d) kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków);
- e) koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi);
- f) programowe (realizacja projektów i programów regionalnych).

Realizację Programu można podzielić na dwa elementy:

1. system zarządzania;
2. system monitoringu i ewaluacji.

Oba systemy wdrażania są ze sobą spójne i wzajemnie zależne, co oznacza niemożność realizacji założeń Programu bez któregośkolwiek z tych elementów.

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- a) wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- b) wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- c) liczba obiektów poddanych tym pracom,
- d) poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- e) liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- f) liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- g) liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- h) elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- e) elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach mogą ubiegać się o ich dofinansowanie z następujących środków:

11.1. DOTACJE

Sprawy związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź, posiadaczem zabytku lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu. Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz prac przy zabytku wpisanym do rejestru, które mogą zostać objęte dotacją:

- a) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- b) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- c) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,

- d) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- e) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- f) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- g) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- h) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- i) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- j) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- k) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- l) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- m) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- n) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- o) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- p) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru,
- r) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Fundusz Banku Gospodarstwa Krajowego

Polski Ład dla kultury – Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie jest przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace.

Dofinansowanie będzie wynosić maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej trzech kategorii:

- a) do 150 000 zł
- b) do 500 000 zł
- c) do 3 500 000 zł.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Zasady udzielania dotacji: - dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych. W wyjątkowych wypadkach (wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa obiektu, wymagane przeprowadzenie złożonych technologicznie robót, stan zachowania zabytku wymaga natychmiastowej interwencji) dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacją mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczające obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej. W szczególnych przypadkach dotację można przeznaczyć na konserwację ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych oraz stałych elementów wystroju wnętrz (dzwony, ołtarze, polichromie, posadzki).

11.2. PROGRAMY OPERACYJNE MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program Ochrona zabytków

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe do realizacji programu są zadania zmierzające

do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich. O dotację mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe). Finansowanie odbywa się w formie udzielenia dotacji lub refundacji w okresie trzech lat od przeprowadzenia prac przy zabytku, przy czym możliwe jest, jednakże tylko w szczególnych przypadkach, uzyskanie całkowitego dofinansowania.

Program *Wspieranie działań muzealnych*

Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. Premiowane będą projekty kompleksowe, nowatorskie, o wysokich wartościach merytorycznych i umiejętnie wykorzystanych elementach multimedialnych. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań w zakresie: organizacji czasowych wystaw muzealnych; modernizacji i tworzenia stałych wystaw muzealnych; publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego; a także doposażenia pracowni konserwatorskich. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Program *Kultura ludowa i tradycyjna*

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. Dotacje przeznaczone są na działania o charakterze edukacyjnym, w tym warsztaty, kursy i seminaria dotyczące szeroko pojętej kultury tradycyjnej, a także działania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, zadania artystyczne i użytkowe o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym oraz na prowadzenie szkolenia przez „mistrza” w zakresie różnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program *Ochrona zabytków archeologicznych*

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Program ma dwa cele szczegółowe:

- a) Pierwszym jest wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych, które dają szansę na weryfikację ustaleń naukowych z ograniczeniem do minimum działań destrukcyjnych
 - b) Drugim celem szczegółowym Programu jest wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już, często jeszcze w XX w., badań archeologicznych, które nie zostały dotychczas wprowadzone do obiegu naukowego
- Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwie kategorie zadań:

- weryfikacja zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, zwłaszcza tych nieposiadających własnej formy terenowej
- opracowanie i publikacja książkowa wyników badań archeologicznych, zwłaszcza tych zakończonych przed 2000 r.

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe i państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne i niepubliczne uczelnie akademickie oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program *Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju*

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, publiczne i niepubliczne uczelnie, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, a także podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program Groby i cmentarze wojenne w kraju

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na:

- a) prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich
- b) zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie
- c) prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych
- d) prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu/kwatery/cmentarza wojennego; dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych
- e) popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, publiczne i niepubliczne uczelnie oraz kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program Kultura cyfrowa

Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, a także podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Program Infrastruktura domów kultury

Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury. Do składania wniosków uprawnione są domy kultury, ośrodki kultury oraz centra kultury i sztuki posiadające status

samorządowej instytucji kultury, biblioteki posiadające status samorządowej instytucji kultury, w skład których wchodzi domy kultury, ośrodki kultury lub centra kultury i sztuki oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Program *Promesa dla Kultury*

Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętymi w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich. Uprawnionymi do otrzymania dotacji są: jednostki samorządu terytorialnego, państwowe i samorządowe instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe działające w sferze kultury, publiczne szkoły artystyczne, państwowe uczelnie artystyczne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Promesa MKiDN może pokryć maksymalnie 80% wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach, Minister Kultury może zdecydować o pokryciu więcej niż 85% wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

11.3. ŚRODKI EUROPEJSKIE

Poza podstawowymi źródłami finansowania, jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) - Priorytet VII „Kultura”

W ramach tego priorytetu, będą wspierane inwestycje w celu wzmocnienia wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne i innowacje społeczne.

Osiągnięcie tego celu zostanie zapewnione poprzez ukierunkowane wsparcie w dwóch obszarach:

- Obszar 1: Rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej):
- Obszar 2: Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2021- 2027

Istnieją trzy typy programów: transgraniczne, transnarodowe i międzyregionalne na lata 2021-2027. Zasadniczą różnicą ww. programów jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

1. Obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;

2. Duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;

3. Wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DOBRZYŃ NAD WISŁĄ

Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Dobrzyń nad Wisłą 2025-2028 wytycza kierunki polityki władz samorządowych w tak ważnych kwestiach jak ochrona i promocja lokalnych cech kulturowych. Program jest dokumentem długofalowym, w związku z tym zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję

dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę atrakcyjne położenie gminy Dobrzyń nad Wisłą, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Dobrzyń nad Wisłą, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Kolejna edycja (aktualizacja) *Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Dobrzyń nad Wisłą* powinna zostać opracowana po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Miejską Dobrzyń nad Wisłą.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW
	BACHORZEWO	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		1984. 08. 14 – A/1496
1		DWÓR DREWNIANY	XIX w. 3 ćw.	
2		PARK DWORSKI	1873	
3		BUDYNEK INWENTARSKI I	XIX w. poł.	
4		BUDYNEK INWENTARSKI II	XIX w. poł., 1 poł. XX w.	
5		DAWNA OBORA	XIX w. poł.	
6		STODOŁA DREWNIANA	XIX w. 3 ćw.	
7		BRAMA	XIX w. poł.	
	CHALIN	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		1987. 05. 11 –
8		PARK DWORSKI		

9		RZĄDCÓWKA	XIX w. 2 poł.	A/1249/1-5
10		CZWORAKI NR 33, DZ. NR 29/16, 29/17, 29/18, 29/19, 29/20	XIX w. 2 poł.	
11		CZWORAKI NR 35, DZ. NR 29/22	XIX w. 2 poł.	
12		BRAMA Z OGRODZENIEM	XIX w. 2 poł.	
13		BRAMY DO FOLWARKU	XIX w. 2 poł.	
14		POZOSTAŁOŚĆ OGRODZENIA PRZY PARKU DWORSKIM	XIX w. 2 poł.	
15		DROGA BRUKOWA	XIX w. 2 poł.	
16	CHALIN	DOM NR 2	OK. poł. XIX w.	
17	CHALIN	DAWNA SZKOŁA DREWNIANA, NR 5	OK. 1930	
18	CHALIN	KAPLICZKA PRZYDROŻNA Z FIGURĄ NMP	1 ćw. XX w.	
19	CHALIN	KAPLICZKA PRZYDROŻNA	1 poł. XX	
20	CHALIN	KRZYŻ PRZYDROŻNY	OK. poł. XX w.	
21	CHUDZEWO	KAPLICZKA PRZYDROŻNA Z FIGURĄ NMP	2 ćw. XX w.	
	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	<u>ZESPÓŁ KLASZTORNY OO. FRANCISZKANÓW :</u>		
22		KOŚCIÓŁ KLASZTORNY FRANCISZKANÓW, OD 1805 PARAFIALNY PW. WNEBOWZIĘCIA NMP	1279-1316	1981. 02. 17 – A/440
23		KLASZTOR FRANCISZKANÓW, OB. PLEBANIA I DOM	1795	

24		DZWONNICA	1900 OK.	
25		OGRODZENIE	1900 OK.	
26		FIGURA NMP	1946	
27		STARODRZEW	XIX/XX w.	
28	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	<u>CMENTARZ PARAFIALNY</u> <u>RZYMSKO-KATOLICKI, UL.</u> <u>LIPNOWSKA:</u>	XIX w. POŁ.	1994. 09. 20 – A/670
29		KAPLICA CMENTARNA PW. ŚW. JÓZEFA	1888	
30		HISTORYCZNE NAGROBK		
31		BRAMA Z OGRODZENIEM	XIX w. 2 POŁ.	
32		STARODRZEW		
33	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	CMENTARZ ŻYDOWSKI, UL. LICEALNA - RYBAKI	XIX w. 2 POŁ.	
34	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY	XIII-XIX w.	
35	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	FRAGMENT MURU DAWNEGO KOŚCIOŁA FARNEGO	K. XIII w.	
36	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM MUROWANO-DREWNIANY, UL. FRANCISZKAŃSKA 1	XIX w. POŁ. OK.	
37	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. FRANCISZKAŃSKA 4A	K. XIX w.	
38	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. FRANCISZKAŃSKA 4B	K. XIX w.	
39	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. FRANCISZKAŃSKA 5	XIX w. 3 ćw.	

40	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. FRANCISZKAŃSKA 9	1 ćw. XX w.	
41	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL FRANCISZKAŃSKA 6	1 ćw. XX w.	
42	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. KILIŃSKIEGO /MICKIEWICZA 1	XIX w. k.	
43	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. KILIŃSKIEGO 1	3 ćw. XIX w.	
44	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. KILIŃSKIEGO 2	XIX/XX w.	
45	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. KILIŃSKIEGO 3A	1 ćw. XX w.	
46	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. KILIŃSKIEGO 5	1 ćw. XX w.	
47	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. KILIŃSKIEGO 7	1 ćw. XX w.	
48	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. KILIŃSKIEGO 8	XIX w. 3 ćw.	
49	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM MUROWANO - DREWNIANY, UL. KOŚCIUSZKI 3 (DAWNIEJ NR 1)	1850 OK.	
50	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. KOŚCIUSZKI 4	k. XIX w.	
51	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. LIPNOWSKA 1	XIX w. 3 ćw.	
52	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. LIPNOWSKA 2	k. XIX w.	
53	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, OB. SZKOŁA, UL. LIPNOWSKA 6	1920 OK.	

54	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM MUROWANO-DREWNIANY, UL. LIPNOWSKA 12	XIX w. 4 ćw.	
55	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	KAPLICZKA PRZYDROŻNA Z FIGURĄ NMP, UL. LIPNOWSKA	1947	
56	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. MICKIEWICZA 2	1 ćw. XX w.	
57	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. MICKIEWICZA 3	4 ćw. XIX w.	
58	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. MICKIEWICZA 4	XIX w. poł. ok.	
59	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. MICKIEWICZA 8	4 ćw. XIX w.	
60	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. POLNA 20	POCZ. XX w.	
61	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	KAPLICZKA PRZYDROŻNA Z FIGURĄ JANA CHRZCIELA, UL. PŁOCKA/POLNA	k. XIX/XX	
62	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. PŁOCKA 3	2 ćw. XX w.	
63	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	MAGAZYN ZBOŻOWY, UL. PŁOCKA 11B	1911	
64	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. PŁOCKA 17	1931	
65	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	MAGAZYN, UL. PŁOCKA 26	4 ćw. XIX w.	
66	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. SŁOWACKIEGO 9	XIX w. 1 poł.	

67	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. SŁOWACKIEGO 12	2 ćw. XX w.	
68	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	MŁYN, UL. SŁOWACKIEGO 23	1 ćw. XX w.	
69	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. SŁUŻBA POLSCIE 6	1 poł. XX w.	
70	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	FIGURA PRZYDROŻNA ŚW. ANTONI, UL. WIŚLANA	poł. XX w. 1983	
71	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, PL. WOLNOŚCI 2	XIX w. 4 ćw.	
72	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, PL. WOLNOŚCI 4	1900 ok.	
73	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, PL. WOLNOŚCI 6	1900 ok.	
74	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, PL. WOLNOŚCI 8	XIX w. 3 ćw.	
75	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, PL. WOLNOŚCI 10	1900 ok.	
76	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, PL. WOLNOŚCI 12	1900 ok.	
77	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, PL. WOLNOŚCI 16	XIX w. k.	
78	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, PL. WOLNOŚCI 18	k. XIX w.	
79	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. ZAMKOWA 4	XIX w. 2 ćw.	
80	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM DREWNIANY, UL. ZAMKOWA 7	XIX w. 3 ćw.	

81	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. ZDUŃSKA 8	4 ćw. XIX w.	
82	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	DOM, UL. ZDUŃSKA 20	POCZ. XX w.	
83	DOBRZYŃ N/WISŁĄ	GRODZISKO		1965. 11. 18 – C/51
	DYBLIN	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		1987. 05. 11 – A/1489
84		DWÓR, OB. SZKOŁA	XIX w. 2 ćw.	
85		PARK DWORSKI	XIX w. 1 poł.	
86		SPICHLERZ, OB. MAGAZYN	XIX w. k.	
87		CZWORAK, OB. CZ. SKLEP	XIX w. k.	
88		OFICyna	1900 ok.	
89	DYBLIN	KAPLICZKA Z FIGURĄ NMP	XIX w. k. (ODNAWIANA po 1945)	
90	GLEWO	KRZYŻ PRZYDROŻNY	po 1915	
91	GŁÓWCZYN	DOM DREWNIANY 10	1920	
92	GŁÓWCZYN	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1905	
	GROCHOWALSK	<u>ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :</u>		
93		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI DREWNIANY PW. ŚW. KRZYŻA	1784	1982. 11. 15 – A/433
94		CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY		
95		DZWONNICA MUROWANA	POCZ.XX w.	

96		FIGURA NMP	1 ćw. XX w.	
97		OGRODZENIE	POCZ. XX w.	
98		STARODRZEW	XIX/XX w.	
	GROCHOWALSK	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		1987. 05. 11 – A/1491
99		DWÓR	XIX w. k.	
100		PARK DWORSKI	XIX w. k.	
101		BUDYNEK GŁÓWNY GORZELNI	1911-1922	
102		MAGAZYN ZBOŻOWY – NIE ISTNIEJE	1911-1922	
103		BUDYNEK MAGAZYNU SPIRYTUSU	1911-1922	
104		BUDYNEK KOTŁOWNI	1911-1922	
105		BUDYNEK GOSPODARCZY	1911-1922	
106		KOMIN	1911-1922	
107	GROCHOWALSK	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI : HISTORYCZNE NAGROBKI, STARODRZEW	XIX w. k.	
108	GROCHOWALSK	KRZYŻ METALOWY	XX w. POCZ.	
109	GROCHOWALSK	KRZYŻ METALOWY	1911	
110	GROCHOWALSK	DOM DREWNIANY 3	POCZ. XX w.	
111	GROCHOWALSK	DOM DREWNIANY 21	1918 PO	
112	GROCHOWALSK	DOM 26	k. XIX w.	
113	GROCHOWALSK	DOM DREWNIANY 27	1930 PO	
114	GROCHOWALSK	DOM 28	1925	

115	KAMIENICA	PARK DWORSKI	XVIII w. 2 poł.	1987. 05. 11 – A/1305
116	KAMIENICA	KRZYŻ PRZYDROŻNY, DREWNIANY	1 poł. XX w.	
117	KAMIENICA	KAPLICZKA	K. XIX w.	
118	KISIELEWO	PARK PODWORSKI	XIX w. K.	
119	KRĘPA	GRODZISKO		1985. 04. 22 – C/131
120	KRĘPA	Piaskowiec z wyrytym napisem "Matko nie opuszczaj nas"	2 poł. XIX w.	
	KROJCZYN	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		1987. 05. 11 – A/1213/1-3
121		DWÓR, OB. SZKOŁA	1910	
122		PARK DWORSKI	XVIII/XIX w.	
123		BRAMA Z OGRODZENIEM	XIX w. K.	
124	KROJCZYN	DOM NR 38	K. XIX w.	
125	KROJCZYN	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1 ćw. XX w.	
126	KROJCZYN	FIGURA ŚW. ANTONIEGO	1 ćw. XX w.	
	LENIE WIELKIE	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		1987. 05. 11 – A/1386
127		DWÓR, OB. NIE UŻYTKOWANY	XIX w. POŁ. OK.	
128		PARK DWORSKI	XIX w. POCZ.	
129		STODOŁA DREWNIANA – NIE ISTNIEJE	XIX w. K.	
130		OBORA	XIX w. K.	
131	LENIE WIELKIE	KAPLICZKA PRZYDROŻNA Z FIGURA NMP	1948	

132	MICHAŁKOWO	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1 ćw. XX w.	
133	MODZOŁY	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1949	
	MOKOWO	<u>ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :</u>		
134		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI P.W. ŚW. TRÓJCY	1936-1938	
135		DZWONNICA	XX w. POCZ.	
136		BRAMA Z OGRODZENIEM	XX w. POCZ.	
137		STARODRZEW	XX w. POCZ.	
138		FIGURA NMP	1 poł. XX w.	
139	MOKOWO	FIGURA CHRYSYDUSA	2 ćw. XX w.	
	MOKOWO	<u>ZESPÓŁ CMENTARZA PARAFIALNEGO</u>		
140		CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI	XIX w. 2 poł.	1996. 08. 16 – A/1295/1-2
141		BRAMA	XIX w. 2 poł.	
142		HISTORYCZNE NAGROBKI		
143	MOKOWO	GRODZISKO		1985. 01. 31 – C/127
144	MOKOWO	DOM DREWNIANY 19	XIX w. 4 ćw.	
145	MOKOWO	DOM DREWNIANY 20	4 ćw. XIX w.	
146	MOKOWO	DOM DREWNIANY 22	XIX w. 4 ćw.	
147	MOKOWO	KRZYŻ PRZYDROŻNY	2 ćw. XX w.	
148	MOKÓWKO	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1923	

149	MOKÓWKO	KRZYŻ PRZYDROŻNY	POCZ. XX W.	
150	MOKRE	KRZYŻ PRZYDROŻNY (OB. GLEWO)	1 POŁ. XX W.	
	PŁOMIANY	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		1987. 05. 11 – A/1490
1150		DWÓR, OB. SZKOŁA	XIX W. POCZ.	
152		PARK DWORSKI	XIX W. POCZ.	
153		SPICHLERZ	1900 OK.	
154		CZWORAK	1900 OK.	
155		D. SZKOŁA NR 28	1900 OK.	
156		KAMIEŃ GRANICZNY Z WYRYTYM ZNAKIEM KRZYŻA		
157		PIWNICA ZIEMNA	1900 OK.	
158	PŁOMIANY	DOM DREWNIANY 19	1 ćw. XX w.	
159	PŁOMIANY	DOM DREWNIANY 69	1 ćw. XX w.	
160	PŁOMIANY	FIGURA NMP	1946	
161	PŁOMIANY	KRZYŻ PRZYDROŻNY	POCZ.XX W.	
162	RUSZKOWO	ZAGRODA 6		
163	RUSZKOWO	KRZYŻ PRZYDROŻNY	1901, 1949	
164	STRÓŻEWO	KAPLICZKA PRZYDROŻNA Z FIGURA NMP	1924	
165	SZPIEGOWO	ZESPÓŁ DWORSKI Z DRZEWOSTANEM OSŁONOWYM	XX w. POCZ.	
166	SZPIEGOWO	FIGURA NMP	2 ćw. XX w.	
	TULIBOWO	<u>ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :</u>		

167		DWÓR	XX w. POCZ.	
168		SPICHLERZ	1900 OK.	
169		BUDYNEK GOSPODARCZY	POCZ. XX w.	
170	WIERZNICA	KAPLICZKA Z FIGURĄ MB SKĘPSKIEJ	FIGURA – K. XIX w.	
171	ZBYSZEWO	FIGURA CHRYSTUSA	1916	
172	ZJAWIONEK	MŁYN WODNY DREWNIANO- MUROWANY, OB. ELEKTRYCZNY	1920	

**WYKAZ STANOWISK WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI
ZABYTEKÓW**

Lp.	miejsowość	nr stan	nr AZP	nr na AZP	funkcja	kultura	bliższa chronologia
1	Kisielew	4	46-49	40	osada		Późne średniowiecze XIII-XV w.
2	Kisielew	5	46-49	41	osada	k. łużycka	halsztat
					śląd osadnictwa	k.grobów kloszowych	wczesny okres lateński
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XIX-XX w.
3	Kisielew	6	46-49	42	śląd	k.amfor	neolit

					osadnictwa	kulistych	
					ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowych	neolit
					osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					osada	k. łużycka	halsztat
					ślad osadnictwa	k.grobów kloszowych	środkowy okres lateński
					ślad osadnictwa	k.przeworska	późny okres rzymski
					ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
4	Modzoły	2	46-49	44	osada	k. łużycka	halsztat
					ślad osadnictwa	k. wenedzka	I w. n.e.okres rzymski
5	Modzoły	3	46-49	45	ślad osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
6	Krojczyń	13	46-49	46	ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
7	Kochoń	1	46-50	24	ślad osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
8	Kochoń	2	46-50	25	ślad osadnictwa	k. przeworska	OR
9	Mokowo	8	46-50	26	ślad osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit

					ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa	k. łużycka	halsztat
					ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XI- XIII w.
10	Mokowo	9	46-50	27	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
					ślad osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
					ślad osadnictwa		nowożytny XIX-XX w.
11	Mokowo	10	46-50	28	ślad osadnictwa	k. wenedzka	III w. n.e.okres rzymski
12	Mokowo	11	46-50	29	ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
13	Kisielew	7	46-50	43	ślad osadnictwa	k. łużycka	halsztat
14	Kolonia Chalin	1	46-51	25	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
					ślad osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
15	Kolonia Chalin	2	46-51	26	ślad osadnictwa	k. łużycka	halsztat D
16	Łagiewniki	3	46-51	28	ślad osadnictwa	k. trzciniecka	II okres epoki brązu

17	Łagiewniki	4	46-51	29	śląd osadnictwa	k. przeworska	OR
18	Łagiewniki	5	46-51	30	śląd osadnictwa	k. łużycka	halsztat D
19	Mokowo	5	46-51	31	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.
20	Mokowo	6	46-51	32	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.
21	Mokowo	7	46-51	33	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
22	Łagiewniki	1	46-51	39	osada		OR
23	Krojczyń	1	47-49	6	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XI- XII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV w.
24	Krojczyń	2	47-49	7	osada		wczesne średniowiecze XI- XIII w.
25	Krojczyń	3	47-49	8	śląd		wczesne

					osadnictwa		średniowiecze XI w.
26	Krojczyń	4	47-49	9	punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV w.
27	Krojczyń	5	47-49	10	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XI- XIII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV w.
28	Krojczyń	6	47-49	11	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XI- XIII w.
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
29	Szpiegowo	1	47-49	12	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XI w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV w.
30	Szpiegowo	2	47-49	23	osada		wczesne średniowiecze XI- XIII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV-XV w.
31	Szpiegowo	3	47-49	24	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze

							XI- XII w.
					osada		późne średniowiecze XIV-XV w.
32	Szpiegowo	4	47-49	25	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XV w.
33	Szpiegowo	5	47-49	26	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze
					ślad osadnictwa		późne średniowiecze XV w.
34	Kisielewó	2	47-49	27	ślad osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.
35	Kisielewó	3	47-49	28	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
					ślad osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.
36	Grochowalsk	1	47-49	29	punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV w.
37	Grochowalsk	2	47-49	30	ślad osadnictwa		neolit
					punkt		wczesne

					osadniczy		średniowiecz XII w.
38	Grochowalsk	3	47-49	31	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XII w.
39	Grochowalsk	4	47-49	32	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XIII w.
40	Grochowalsk	5	47-49	33	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
41	Stróżewo	4	47-49	34	osada		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
42	Glewo	1	47-49	35	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
43	Glewo	2	47-49	36	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII w.
44	Tulibowo	1	47-49	37	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
					ślad osadnictwa		późne średniowiecze XV w.
45	Grochowalsk	6	47-49	38	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze
46	Glewo	3	47-49	39	punkt osadniczy		późne średniowiecze XV w.

					punkt osadniczy		nowożytny XVII w.
47	Glewo	4	47-49	40	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XII w.
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.
48	Glewo	5	47-49	41	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XV w.
49	Tulibowo	2	47-49	42	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
					osada		późne średniowiecze XIV-XV w.
50	Tulibowo	3	47-49	43	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
51	Tulibowo	4	47-49	44	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.
52	Tulibowo	5	47-49	45	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV w.
					śląd		wczesne

					osadnictwa		średniowiecze
53	Krępa	1a	47-49	46	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
					ślad osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.
54	Krępa	2	47-49	50	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.
55	Krępa	3	47-49	51	ślad osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.
56	Krępa	4	47-49	52	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII w.
57	Krępa	5	47-49	53	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
58	Krępa	6	47-49	54	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
59	Krojczyń	7	47-49	55	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV-XV w.
60	Krojczyń	8	47-49	56	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XII-XIII w.

					osada		późne średniowiecze XIV-XV w.
61	Krojczyń	9	47-49	57	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV-XV w.
62	Krojczyń	10	47-49	58	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
63	Krojczyń	11	47-49	59	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XI- XII w.
					osada		późne średniowiecze XIV-XV w.
64	Krojczyń	12	47-49	60	ślad osadnictwa	k. łużycka	V okres epoki brązu
					punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
					punkt osadniczy		późne średniowiecze XIV-XV w.
65	Grochowalsk	7	47-49	61	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XI- XII w.
					punkt		późne średniowiecze

					osadniczy		XIV-XV w.
66	Grochowalsk	8	47-49	62	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XI- XII w.
67	Dobrzyń n/Wisłą	10	47-50	1	ślad osadnictwa	k. łużycka	halsztat
68	Dobrzyń n/Wisłą	11	47-50	2	ślad osadnictwa	k. przeworska	OR
					ślad osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
69	Dobrzyń n/Wisłą	12	47-50	3	osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
70	Dobrzyń n/Wisłą	13	47-50	4	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
					ślad osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
71	Dobrzyń n/Wisłą	14	47-50	5	ślad osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					ślad osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
72	Dyblin	1	47-50	6	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
73	Dyblin	2	47-50	7	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze IX- X w.

74	Dyblin	3	47-50	8	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
75	Dyblin	4	47-50	9	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
76	Dyblin	5	47-50	10	śląd osadnictwa	k. łużycka	halsztat D
77	Dyblinek	1	47-50	11	osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
78	Dyblinek	2	47-50	12	śląd osadnictwa	k.pucharów lejkowatych	neolit
					śląd osadnictwa	k. łużycka	III-IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa	k. łużycka	halsztat D
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XI- XII w.
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze/ nowożytny XV-XVI w.
79	Dyblinek	3	47-50	13	śląd osadnictwa	k.pucharów lejkowatych	neolit
					śląd	k.grobów	wczesny okres

					osadnictwa	kloszowych	lateński
					śląd osadnictwa	k. przeworska	OR
80	Dyblinek	4	47-50	14	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
81	Główczyn	1	47-50	15	osada	k. przeworska	późny okres rzymski
					osada		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
82	Mokowo	1	47-50	17	grodzisko		wczesne średniowiecze XIII w.
					śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					śląd osadnictwa	k. łużycka	halsztat D
					osada		wczesne średniowiecze XIII w.
83	Mokowo	2	47-50	18	osada		nowożytny XVII-XVIII w.
84	Mokowo	3	47-50	19	śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
85	Mokowo	4	47-50	20	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa	k. przeworska	OR

					osada		nowożytny XVI-XVII w.
86	Mokowo	5	47-50	21	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
87	Mokowo	3	47-50	22	śląd osadnictwa		IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
					osada		nowożytny XVI w.
88	Mokowo	4	47-50	23	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
89	Płomiany	1	47-50	24	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.
90	Płomiany	2	47-50	25	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.
91	Płomiany	3	47-50	26	śląd osadnictwa		IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		OR

92	Płomiany	4	47-50	27	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
93	Płomiany	5	47-50	28	śląd osadnictwa	k.pucharów lejkowatych	neolit
94	Płomiany	6	47-50	29	śląd osadnictwa	k. łużycka	III okres epoki brązu
					śląd osadnictwa	k. przeworska	OR
95	Płomiany	7	47-50	30	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XI- XII w.
96	Płomiany	8	47-50	31	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XI w.
97	Płomiany	9	47-50	32	śląd osadnictwa	k. łużycka	III okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
98	Płomiany	10	47-50	33	osada	k. łużycka	halsztat D
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.

					śląd osadnictwa		nowożytny XVIII w.
99	Skaszewo	1	47-50	34	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
100	Skaszewo	2	47-50	35	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XI- XIII w.
					osada		nowożytny XVII-XVIII w.
101	Stróżewo	1	47-50	36	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					osada	k. łużycka	halsztat
102	Stróżewo	2	47-50	37	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
103	Stróżewo	3	47-50	38	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
104	Wierznica	1	47-50	39	osada	k. łużycka	halsztat
105	Wierznica	2	47-50	40	śląd osadnictwa	k.pucharów lejkwatych	neolit
					śląd osadnictwa	k. przeworska	późny okres rzymski
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
106	Wierznica	3	47-50	41	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze IX- X w.
107	Wierzniczka	1	47-50	42	osada		nowożytny XVII w.

108	Zbyszewo	2	47-50	44	ślad osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.
109	Zbyszewo	3	47-50	45	osada		wczesne średniowiecze XII-XIII w.
110	Zbyszewo	4	47-50	46	ślad osadnictwa		późne średniowiecze XV w.
111	Zbyszewo	5	47-50	47	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
					ślad osadnictwa	k. łużycka	V okres epoki brązu
					ślad osadnictwa	k. łużycka	halsztat D
					ślad osadnictwa		epoka brązu
					ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XI w.
					osada		wczesne średniowiecze XI- XII w.
					ślad osadnictwa		późne średniowiecze/ nowożytny XV-XVI w.
112	Zbyszewo	6	47-50	48	ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa		II okres wczesne

							średniowiecze
					śląd osadnictwa		nowożytny XVIII w.
113	Zbyszewo	7	47-50	49	śląd osadnictwa	k.pucharów lejkowatych	neolit
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
114	Zjawionek	1	47-50	50	śląd osadnictwa	k. przeworska	OR
115	Zjawionek	2	47-50	51	osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XI- XII w.
116	Dyblin		47-50	52	groby skrzynkowe	k. pomorska	epoka żelaza
117	Wierznica		47-50	53	groby skrzynkowe		epoka żelaza
118	Chalin	1	47-51	1	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
119	Chalin	2	47-51	2	śląd osadnictwa	k. łużycka	halsztat
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
120	Chalin	3	47-51	3	śląd osadnictwa	k.pucharów lejkowatych	neolit

					ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa	k. przeworska	późny okres rzymski
					ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XI- XII w.
121	Chalin	4	47-51	4	ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					osada		nowożytny XVII-XVIII w.
122	Chalin	5	47-51	5	ślad osadnictwa	k. łużycka	halsztat D
					ślad osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
123	Chalin	6	47-51	6	ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
					osada		nowożytny XVI-XVIII w.
124	Chalin	7	47-51	7	ślad osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa		halsztat D
					ślad osadnictwa		nowożytny XVI-XVIII w.

125	Chudzewo	1	47-51	8	śląd osadnictwa	k. przeworska	OR
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV-XV w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XIX w.
126	Chudzewo	2	47-51	9	osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					osada	k. przeworska	OR
					osada		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
127	Czartowo	1	47-51	10	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
128	Kamienica	6	47-51	11	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
					osada	k. przeworska	OR
					osada		wczesne średniowiecze VIII-IX w.
129	Lenie Wielkie	3	47-51	12	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					osada		nowożytny XVII-XVIII w.
130	Lenie Wielkie	4	47-51	13	śląd osadnictwa	k. przeworska	OR

131	Lenie Wielkie	5	47-51	14	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
					osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					osada	k. łużycka	halsztat D
					osada		późne średniowiecze XV w.
132	Michałkowo	1	47-51	15	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze XIII w.
					osada		nowożytny XVIII w.
133	Michałkowo	2	47-51	16	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					osada		wczesne średniowiecze XIII w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI w.
134	Mokowo	1	47-51	17	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu

					śląd osadnictwa		halsztat D
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze/ nowożytny XV-XVI w.
135	Mokowo	2	47-51	18	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
					osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa	k.grobów kloszowych	okres lateński
					osada	k. przeworska	OR
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI w.
136	Ruszkowo	1	47-51	21	śląd osadnictwa	k. przeworska	OR
					śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
137	Ruszkowo	2	47-51	22	śląd osadnictwa	k. łużycka	halsztat
					śląd osadnictwa		nowożytny XVII w.
138	Ruszkowo	3	47-51	23	śląd osadnictwa	k. przeworska	OR

					ślad osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
139	Ruszkowo	4	47-51	24	ślad osadnictwa	k.amfor kulistych	neolit
					osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa		nowożytny XVIII w.
140	Ruszkowo	5	47-51	25	osada	k.amfor kulistych	neolit
					osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					ślad osadnictwa	k. łużycka	wczesny okres halsztacki
					ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XI w.
					osada		nowożytny XVI-XVII w.
141	Lenie Wielkie		47-51	28	grób ciałopalny	k. pomorska	
142	Michałkowo		47-51	29	cmentarzysko	k. wenedzka	
143	Bachorzewo	1	48-50	1	ślad osadnictwa		halsztat
					ślad osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
144	Bachorzewo	2	48-50	2	ślad		halsztat D

					osadnictwa		
					ślad osadnictwa		OR
					osada		nowożytny XVI-XVIII w.
145	Bachorzewo	3	48-50	3	ślad osadnictwa	k.pucharów lejkowatych	
					osada		wczesna epoka brązu
					ślad osadnictwa	k. iwieńska	
					ślad osadnictwa	k. trzciniecka	
					ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze
146	Bachorzewo-Rumunki	4	48-50	4	ślad osadnictwa	k. łużycka	IV-V okres epoki brązu
					osada		nowożytny XVI-XVII w.
147	Dobrzyń n/Wisłą	1	48-50	5	grodzisko		wczesne średniowiecze
148	Dobrzyń n/Wisłą	3	48-50	6	cmentarzysko		późne średniowiecze/ nowożytny XIV-XVI w.
149	Dobrzyń n/Wisłą	4	48-50	7	cmentarzysko		nowożytny XVIII-XIX w.
150	Dobrzyń n/Wisłą	5	48-50	8	osada		nowożytny XVI-XVII w.

151	Dobrzyń n/Wisłą	2	48-50	9	śląd osadnictwa	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					osada		nowożytny XVI-XVII w.
152	Dobrzyń n/Wisłą	6	48-50	10	śląd osadnictwa		OR
					osada		nowożytny XVI-XVII w.
153	Dobrzyń n/Wisłą	7	48-50	11	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
154	Dobrzyń n/Wisłą	8	48-50	12	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
155	Dobrzyń n/Wisłą	9	48-50	13	śląd osadnictwa		OR
					osada		nowożytny XVI-XVIII w.
156	Kamienica	1	48-50	14	osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
					śląd osadnictwa	k. łużycka	V okres epoki brązu
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
157	Lenie Wielkie	1	48-50	15	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
					śląd		nowożytny

					osadnictwa		XVI-XVII w.
158	Lenie Wielkie	2	48-50	16	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
159	Wyszyna	1	48-50	18	śląd osadnictwa	k. przeworska	OR
					śląd osadnictwa		halsztat
					śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
160	Zbyszewo	1	48-50	19	śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
161	Kamienica	2	48-51	1	śląd osadnictwa		OR
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
162	Kamienica	3	48-51	2	osada		V okres epoki brązu/halsztat D
					osada		wczesne średniowiecze IX- X w.
163	Kamienica	4	48-51	3	śląd osadnictwa	k.pucharów lejkowatych	
					śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
164	Kamienica	5	48-51	4	śląd osadnictwa	k.amfor kulistych	

